

Kouwe Drukte

Jaargang 20 - nummer 58 - december 2016 uitgave van

verzamelkring
De Doolster

Inhoud

Omslagillustraties.....	3
Heulsche schaats of “Heulenaar”	4
Merkje kangoeroe op schaats.....	9
De Stijl en het schaatsen.....	10
Column Jan de Wit.....	13
Schaatsbibliotheek (31): Encyclopedieën.....	14
Schaatshistorie.nl.....	17
15 jaar Schaatsenmuseum.....	18
Vuur in smidse brandde ruim 200 jaar / Schaatsen van vroeger.....	22
Schaatskaartjes vanuit de hele wereld.....	24
Koek, zopie en ... kluinen.....	25
Super PB.....	26
Bijzondere hereniging van twee paar onparen?.....	27
Modelontwikkeling in schaatsen op het wapen De Raet – 2.....	28
Posten en Stempels (25).....	33
Autotochten op het ijs – 2.....	34
K-nummers (7).....	36
Schaatsen op een bijbel.....	38
Boek en Zopie 58.....	40
Kerstcryptogram 2016.....	41
Nico Pieterman verkoopt zijn schaatsen / Oproep.....	42
Colofon.....	43

Medewerkers

Martin van der Bij, Hedman Bijlsma, Hans van der Donck, Jan van Eijk, Jan Gores, Fred Groot, Aukje de Haan, Krijn van der Ham, Ad Huipen, Harry Karssies, Alex Kampinga, Matthy van Klaveren, Theodoor van der Kooi, Frits Locher, Niko Mulder, Nico Pieterman, Jos Pronk, Caroline van Staaveren, Simon Verschueren, Jan de Wit

ISSN 1572-4476

**Het bestuur van Verzamelkring de Poolster
en de redactie van Kouwe Drukte
wensen alle lezers en begunstigers
hele fijne feestdagen en een gezond en voorspoedig 2017**

Omslagillustraties

Vouw ook deze editie maar eens uit met voor- en achterzijde naar boven. Niet dat het hier weer om een pendant gaat zoals bij *Kouwe Drukke* 57, maar toch. De twee ijsstafieren op het omslag van dit kerstnummer werden in de late twintiger jaren getekend voor het weekblad *De Prins*. Aukje de Haan ontdekte ze recentelijk en was idolaat. Niet zo verwonderlijk overigens, als je haar voorliefde voor de winter op prenten en ansichtkaarten kent.

Quickstep in de kop

Hoewel er maar twee jaar tussen zat, komt de scene op het voorblad bij mij veel levendiger over. Al zijn sommige figuren nog zo houderig neergezet, de kleuren zijn fris en fruitig. Hier word je blij van! Geen wonder, het is 1927: de *gay twenties*, de vrolijke twintiger jaren, swingen op volle toeren. Wie rijdt er niet rond met de *quickstep* in de kop!?

Twee jaar later, Kerst 1929, waren de beurzen ingestort en zag het leven er een stuk minder zorgeloos uit. De afbeelding op de achterzijde is ook fleurig, maar komt toch wat minder sprankelend over. De lach lijkt er vanaf. Is het mijn ver-

beelding of hebben de tekenaars bewust of onbewust de tijdgeest in hun platen gelegd?

Zeer gevarieerd

Voor veel lezers is het omslag maar bijzaak. Het gaat ze om de inhoud. Een extra dik kerstnummer zit er met de krappe begroting van *De Poolster* nu even niet in, maar een zeer gevarieerd blad kunnen we u wel voorschotelen:

→ Verrassende nieuwe inzichten over de makers van de prachtige Heulenaars. → *Postcrossing*, een fenomeen waarmee je de hele wereld in huis haalt! → De unieke hereniging van twee onpaartjes. → Kluinbier, lekker spul, maar drink het met mate ... → Een interview, eindelijk weer eens, en vanwege een jubileum nog wel.

Enkele schrijvers wagen zich op verraderlijk glad ijs. → Met Zwarte Piet, wie kent hem niet? → Met bar-en-boze citaten uit de Bijbel. → Met een K-nummer op een geboortekaartje! → Of met de bijna onherkenbaar abstract doorbeelde schaatserijderijtjes van *De Stijl*.

Ten slotte: wie gaat de uitdaging aan met *Mister Merry Christmas* Harry Karssies *himself* en lost zijn derde → Kerstcryptogram 'even' op?

Niko Mulder

Heulsche schaats of “Heulenaar”

In de nummers 1 en 2 van Kouwe Drukke (1997-98) staan twee artikelen over de Heulsche schaats of “Heulenaar”. Het blijkt dat vooral over de makers van deze Westlandse schaats veel onduidelijkheid bestaat. Het leek mij daarom leuk eens wat nader onderzoek te doen naar de geschiedenis van de Heulsche schaats of “Heulenaars”. Samen met Jan Gores uit Maasland ben ik aan de slag gegaan en de uitkomst is verrassend.

Ons onderzoek begint met een krantenartikel uit het *VELO NIEUWS* van 19 april 2006, geschreven door Koos van Leeuwen. In dit artikel wordt aan de hand van oude prentbriefkaarten een historische wandeling gemaakt door het oude Wateringen en Kwintsheul. Op één van deze kaarten zien we geheel links een gedeelte van de oude smederij van meestersmid IJsbrand van den Bosch (afb. 1). De smederij lag aan de Lange Wateringkade in Kwintsheul. De foto moet rond 1880 zijn genomen. Het krantenartikel vermeldt dat meestersmid IJsbrand van den

Bosch naast zijn officiële stiel het nevenberoep van schaatsfabrikant uitoefende.

Hoewel dat laatste niet in het groot plaatsvond, zijn de unieke Heulsche krulschaatsen zeer bekend geworden.

Briefje als uitgangspunt

In het archief van het Westlands Schaatsmuseum vond ik een briefje met enige genealogische informatie over de familie Van den Bosch. Met deze informatie zijn we verder gaan zoeken.

Het briefje vermeldt dat IJsbrand van den Bosch geboren zou zijn in Schipluiden; dit bleek te kloppen.

IJsbrand van den Bosch wordt op 11 mei 1800 te Schipluiden geboren als tweede zoon van Dirk van den Bos(ch) en Hendrina Paulina de Joode (afb. 2).

Dirk is dan al 66 jaar. Onbekend is welk beroep hij uitoefende. IJsbrand trouwt op 18-jarige leeftijd te Schipluiden met Antje van Hoek, dochter van de Schipluidense meestersmid Aalbert van Hoek en Hendrina Spierenburg.

1800	Kindereen	Ouders	gehuizen
geb. 28 Jan. ged. 2 Febr.	Cornelis Zoon	Jacob Janse Van der Kooij en Van Cornelina Philipina Quabm	Pietertje Janke Van der Kooij
geb. 4. Febr. ged. 9. Febr.	Cornelia Wilhelmina Dochter Van	Christophorus Loreijn predikant en Justina Maria Van Koelvelde.	Cornelis Loreijn en Wilhelmina de V.
geb. 13 April ged. 20. Febr.	Miltje Dochter Van	Mijg de Bruijn en Kaatje de Wilde.	Millettje Dixhoorn
geb. 2 Oct. ged. 33 Meij.	Ijsbrand Zoon.	Van Dirk vanden Bosch en Hendrina Christina de Jode.	Eina Dalme

De trouwakte vermeldt het beroep van Ijsbrand als 'smederij' (afb. 3). Hier wordt smidsknecht bedoeld. Ijsbrand heeft het smeden vrijwel zeker van zijn schoonvader Aalbert geleerd.

Ijsbrand krijgt in Schipluiden een zoon (Albert) en een dochter (Hendrina). In de geboorteakte van Albert (25 oktober 1818) is het beroep van

vader Ijsbrand 'smitsknecht'. Ijsbrand verhuist vóór 28 juli 1826 naar Hillegersberg (nu gemeente Rotterdam) en oefent daar het smidsvak uit. In Hillegersberg krijgt Ijsbrand 4 kinderen: Dirk, Apolonia, Paulus en Jacob. Jacob wordt slechts 1 jaar.

Naar Kwintsheul

Tussen 1832 en 1833 verhuist Ijsbrand met zijn gezin naar Kwintsheul. Daar neemt hij de smederij over van meester-smid Gerrit Mol die aan de Lange Wateringkade gelegen is. Hier krijgt hij nog een zoon; deze wordt wederom Jacob genoemd.

Ijsbrand werkt vele jaren als meester-smid in Kwintsheul. Zoals in vrijwel elk dorp in die tijd is hij een grofsmid die bekend is met het boerenwerk, het maken en repareren van kachels en het beslaan van paarden. 's Winters, wanneer het ijs sterk genoeg is om te schaatsen, maakt hij zijn befaamde Heulsche schaatsen of "Heulenaars".

Stuurljks-acte.
In het jaar Duizend agthonderst agttien den
Zevenden dag der Maand Juny zijn voor ons P. A.
van Rotsfum Schout ambtenaar van den Bur
gerlijken Stand der Gemeente van Schipluide
Provincie Zuidholland canton van Naaldwijk
gecompareerd Ijsbrand van den Bosch oud agt
tien jaren van beroep Smederij geboren en
wonende te Schipluide. Minderjarig Ongehuwd
Zoon van Dirk vanden Bosch en Hendrina
Paulina de Jooden wonende te Schipluide
met Antje van Hoek oud En en twintig
jaren Zonder beroep geboren en wonende te
Schipluide Minderjarig Ongehuwd Dochter
van Aalbert van Hoek met Smit wonende
te Schipluide en Hendrina Spijkenburg Overleden
zijnde de in loven zijnde Ouders hier by tegen
woordig. En hunne toestemming gevende
tot de voltrekking des Stuurljks;

Heulenaars uit de collectie van Frits Locher

Wanneer IJsbrand deze schaatsen voor het eerst is gaan maken is niet bekend; het is goed mogelijk dat hij in de jaren 30 van de 19^e eeuw reeds “Heulenaars” maakte. De ijzers zijn aan de voorzijde breed en lopen naar de achterzijde

smaller toe. De krul is meestal fors en eindigt in een fraaie bolle lepel met een puntje (afb. 4). Dit puntje kan naar beneden gericht zijn of is soms doorgedraaid (zie afb. 5).

Onder de krul bevindt zich het merk van IJsbrand van den Bosch; een soort Andreaskruis (afb. 6). Het ijzer is bij de hak in het houtje vastgezet met een drie- of vierpuntsschroef, de toon is glad. De houtjes zijn vioolvormig en kunnen van verschillende soorten hout zijn gemaakt (noten-, beuken- of eikenhout). Volgens het krantenartikel zou Hein Loomans ‘de houtjes’ hebben gemaakt. Dit is heel goed mogelijk want deze familie oefende in de Westlandse regio

reeds generaties lang het beroep van wagenmaker uit.

Albert van den Bosch

Albert, de oudste zoon van IJsbrand, gaat terug naar zijn geboortedorp Schipluiden en trouwt daar op 15 november 1839 met Antje de Koning, weduwe van Jacob van Hoek. Deze Jacob was de zoon van meestersmid Aalbert van Hoek. Jacob had de smederij van zijn vader overgenomen en was zelf ook meestersmid. Door zijn huwelijk met Antje komt de smederij in het bezit van Albert.

Twee andere zonen van IJsbrand, blijven bij hun vader in Kwintsheul wonen en leren daar smeden. Dirk, geboren op 28 juli 1826 te Hillegersberg, en Jacob, geboren op 3 oktober 1834 te Kwintsheul (gemeente Wateringen). Uit de huwelijksakte (27 april 1861) van Paulus van den Bosch (broer van Dirk en Jacob), blijkt dat vader IJsbrand in 1861 het beroep van smid niet meer uitoefende. Paulus werd overigens geen smid maar grutter te Naaldwijk.

Dirk en Jacob maken Heulenaars

Dirk, die in de volksmond ook wel Theodorus wordt genoemd, neemt de smederij aan de Lange Wateringkade omstreeks 1860 van zijn vader IJsbrand over. Jacob blijft tot 22 augustus 1864 bij zijn broer in de smederij werken, maar verhuist dan naar Naaldwijk. Daar neemt hij de smederij over van Hendrik Griffijn.

Regelmatig plaatsen de broers advertenties in diverse kranten waarin zij smidsknechten vragen (afb. 7 en 8).

Om dadelijk in dienst te treden worden gevraagd, tegen hoog loon, kost en inwoning, een bekwamen **Vuurwerker**, bijzonder voor Boerenwerk en een **Bankwerker**, met Kagchels en Paarden kunnende omgaan. Adres bij D. VAN DEN BOSCH, Mr Smid te Kwintsheul. (9060)

Godsdienstig-staatkundig dagblad De Tijd
30 augustus 1866

Een Smidsknecht of Leerling, bekend met Boerenwerk en Paardenbeslaan, kan dadelijk geplaatst worden. Adres, in persoon, bij J. VAN DEN BOSCH, Mr. Smid, te Naaldwijk. (6480)

Het Nieuws van de Dag
26 augustus 1880

Bronnen uit de burgerlijke stand van Naaldwijk laten zien dat Jacob meer dan 30 smidsknechten, afkomstig uit het hele land, heeft opgeleid tot smid. Jacob moet dus een vakman zijn geweest.

Beide broers hebben bij hun vader IJsbrand het maken van de Heulsche schaatsen geleerd. Dirk handhaaft het merk van zijn vader in zijn "Heulenaars".

Het is overigens niet uitgesloten dat IJsbrand, nadat hij de smederij had overgedaan aan zijn zoon Dirk, uit liefhebberij nog "Heulenaars" heeft gemaakt.

IJsbrand overlijdt op 16 februari 1885 op 85-jarige leeftijd te Kwintsheul (Wateringen).

Dat Heulsche schaatsen gewild waren blijkt uit een advertentie in de *Delftsche Courant* van 1 januari 1871. Aan de winnaar van een hardrijde-

IJSVERMAAK.
Op 3 Januarij 1871,
des namiddags ten 1 ure, zal aan de Scheepmakerij,
aan de Gantel, onder Monster, worden gehouden
eene Hardrijderij
OP SCHAATSEN.
Tot PRIJS: een
paar fraaije Heulsche Schaatsen.
Aangifte aan de Tent op het IJs, in den voor-
middag.

rij op schaatsen op de Gantel onder Monster, wordt een paar fraaie Heulsche schaatsen uitgelooft (afb. 9).

Dirk trouwt op 28 januari 1860 te Wateringen met Johanna van der Knaap. Zij krijgen 4 kinderen; 3 dochters en 1 zoon. De zoon (Wilhelmus IJsbrand) overlijdt, nog geen maand oud, in Kwintsheul. Dirk heeft geen opvolger en verkoopt de smederij in oktober 1888 aan smid Piet (Petrus) Schulte uit Voorhout. Volgens de nazaten van de familie Schulte zijn er in de smederij van Piet geen schaatsen meer gemaakt. Dirk overlijdt op 21 december 1893 op 67-jarige

leeftijd te Kwintsheul.

Jacob van den Bosch trouwt op 15 juli 1864 in Voorschoten met Maria van Leeuwen. Naast het gebruikelijke smidswerk maakt hij in de winter ook "Heulenaars" waarin hij zijn eigen merk zet (afb. 10). Op 23 februari 1899 verkoopt Jacob zijn smederij in Naaldwijk aan Simon Rietmeijer uit Oegstgeest.

Op 12 april 1899 vertrekt Jacob met zijn vrouw Maria, zoon IJsbrand en dochter Apolonia naar Rotterdam. Daar overlijdt Jacob op 23 januari 1911 op 76-jarige leeftijd.

Inventarisatie

Een inventarisatie van "Heulenaars" laat zien dat dit type schaatsen relatief zeldzaam is. "Heulenaars", gemerkt met het Andreaskruis zijn in het bezit van:

'Het Eerste Friese Schaatsmuseum' (1 paar)

'Het Westlands Schaatsmuseum' (2 paar)

Jan Gores (1 paar + eenling)

Frits Locher (1 paar)

Ton Heijgen (1 paar).

"Heulenaars" gemerkt met het stempel Jvd-Bosch zijn in het bezit van Jan Gores (1 paar) en Wim Molenveld (1 paar).

Sterretje

Daarnaast zijn er ook nog schaatsen van het type "Heulenaar" met een stervormig merkje in de voorzijde van de krul (afb. 11) waarvan de maker tot op heden toe niet bekend is. Wij hebben drie paar van dergelijke schaatsen kunnen traceren:

'Het Westlands Schaatsmuseum' (1 paar)

Tineke Dijkshoorn uit Schipluiden (1 paar) en Louis de Rijk (1 paar).

Als mogelijke maker van deze schaatsen komt Dirk Hoogkamer uit Naaldwijk of Gerardus Grimbergen uit Poeldijk eventueel in aanmerking (bron: Van glis tot klapschaats, Wiebe Blauw). Maar er zijn geen bewijzen voor.

Bronnen weerlegt

Terug naar het vervolgartikel in *Kouwe Drukke* jaargang 1 – nummer 2 – april 1998. In dit artikel staan een aantal bronnen over Van den Bosch. Deze bronnen zijn afkomstig van Wiebe Blauw en wijlen Fred van der Meer.

Onze conclusie is dat de hier genoemde Albert en zijn zonen G.(Gerrit) en IJsbrand Jacobus niet de makers zijn van de Heulsche schaats of "Heulenaar".

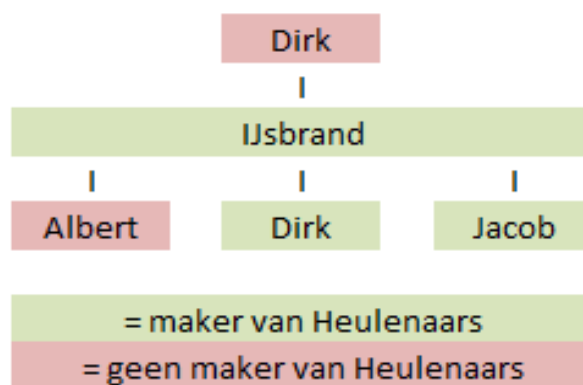
Albert van den Bosch woonde en werkte in Schipluiden maar heeft nooit een winkel gehad in Kwintsheul. Het waren zijn vader IJsbrand en broers Dirk en Jacob die in Kwintsheul de "Heulenaars" maakten

in de smederij aan de Lange Wateringkade. Jacob maakt dit type schaats later ook in zijn eigen smederij in Naaldwijk. Of er in de smederij aan de Lange Wateringkade ook andere schaatsmodellen zijn gemaakt is niet bekend, maar niet onmogelijk. Te Kwintsheul zijn na 1888 geen "Heulenaars" meer gemaakt. Voor Naaldwijk is dat zeker voor 1899.

Albert van den Bosch en zijn zonen hebben in hun smederij te Schipluiden wel schaatsen gemaakt, maar daar zat vrijwel zeker het type Heulsche schaats of "Heulenaar" niet bij.

In een volgend nummer van *Kouwe Drukke* zullen wij aandacht besteden aan de smederij van Albert van den Bosch en zijn schaatsen.

Mochten er naar aanleiding van dit artikel vragen of opmerkingen zijn dan horen wij dit graag. Ook verzamelaars die in het bezit zijn van Heulsche schaatsen of "Heulenaars" en niet genoemd zijn in de inventarisatie roepen wij op

om zich bij ons te melden. Zo kunnen wij een beter beeld krijgen van deze, toch wel bijzondere, schaatsen en hun makers.

Hans van der Donck
Jan Gores

Heulenaars uit de collectie van Jan Gores

Merkje kangoeroe op schaats

In het vorige nummer plaatste Niko Mulder een oproep over schaatsen met een merkje dat wel wat weg heeft van een 'kangeroe'. Inmiddels weet hij dat die niet bestaan. De correcte spelling is kangoeroe. Gelukkig echter is dit geen blad voor taalkundigen, maar voor schaatsverzamelaars zoals Jan van Eijk, die met een reactie kwam.

Ander model

'Niet dat ik er veel meer van weet, maar wel dat ik ook schaatsen heb met dit stempel.'

De eerste indruk van mijn schaatsen is dat het een Zuid-Hollands type is, echter de middelste doorboring voor de binding ontbreekt. Moeten we het dus toch iets noordelijker zoeken?

Nog een verschil is dat het bij mij geen doorlo-

pend ijzer is, zoals bij de schaatsen van Niko. Het ijzer stopt onder de hak. Er zijn dus meerdere typen door deze smid gemaakt.

Op de bovenkant van het ijzer dat in het hout steekt, staat bij mijn schaatsen het Romeinse cijfer VI ingeslagen, dus misschien het zesde paar? Zoiets blijkt te ontbreken bij die van Niko.

De periode dat deze smid schaatsen maakte is heel moeilijk in te schatten. Mijn idee is ergens tussen 1870 en 1910. Schaatsmodellen van

andere smeden die hier op lijken, komen ook uit deze periode.

Wat bij mijn schaatsen ook opvalt, is de zware dikke hakschroef, met een grove schroefdraad, wat denk ik ook duidt op de eerste helft van deze periode.'

Houtjes vernieuwd?

'Wat mij opvalt is dat het ijzer van Niko's schaatsen ouder lijkt dan de houtjes. Die hebben weinig of geen gebruikssporen. Misschien zijn ze vernieuwd. Ze missen ook een inkeping. Zo'n inkeping is volgens mij vaak een teken voor de smid of schaatsenslijper om links en rechts uit elkaar te houden. Dan kunnen de ijzers weer in het goede houtje gemonteerd worden.'

Misschien heeft er in een vorig houtje bij Niko's schaatsen ook een V gezeten die correspondeert met het ijzer. Bij mijn schaatsen is er een duidelijke corresponderende inkeping in de houtjes. Zie foto.

Ook in schaatsijzers zie je wel van die corresponderende tekens. Links en rechts was natuurlijk wel belangrijk om te onderscheiden in verband met het schuin slijpen van de ijzers. Ook voor de lengte van de ijzers is het van belang om het juiste ijzer in hetzelfde houtje terug te plaatsen.

Wel leuk, zo'n mini-onderzoek en discussie!

Jan van Eijk

De Stijl en het schaatsen

In 2017 is het 100 jaar geleden dat het tijdschrift *De Stijl* werd opgericht, spreekbuis van de gelijknamige kunstrichting. Initiatiefnemer was Theo van Doesburg (1883-1931). Leden en sympathisanten waren onder meer Mondriaan, Van der Leek, Huszár, Oud, Valk en Rietveld. Kort gezegd was deze kunstrichting er op gericht om de waarneembare werkelijkheid te abstraheren door middel van geometrische vormen (lijn, rechthoek, vierkant), met gebruikmaking van de primaire kleuren (rood, geel en blauw) en van zwart, wit en grijs. Internationaal is er verwantschap van deze stroming met het kubisme.

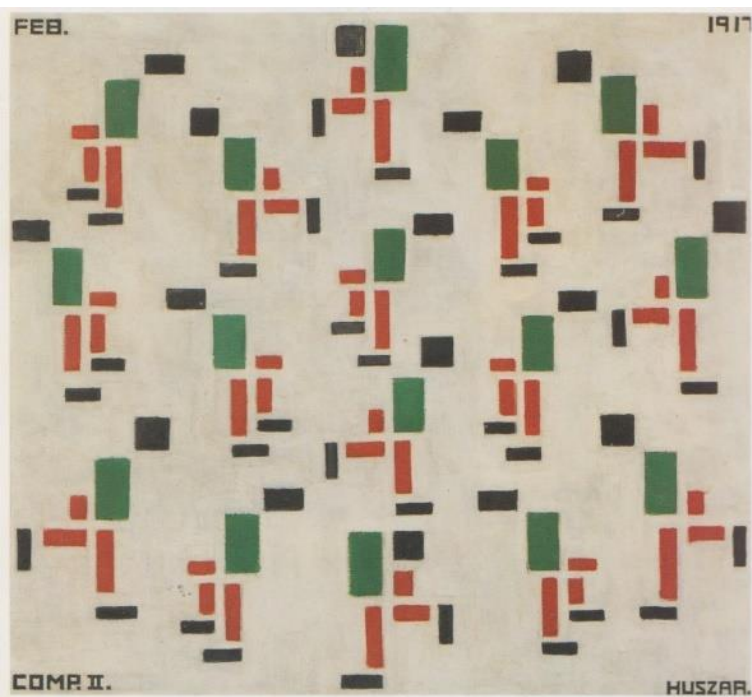
Aanleiding

Frappant is nu dat twee kunstenaars van *De Stijl*, Huszár en Van Doesburg, in 1917 een 'doorbeelding' of abstrahering van het schaatsenrijden respectievelijk schoonrijden maakten. We weten dat hun artistieke interesse uitging naar het vastleggen van dans en beweging, maar hoe kwamen zij ertoe om juist het schaatsen te 'doorbeelden'? Welnu, in de winter van 1917 deed zich een ideale aanleiding voor in de vorm van twee grote schaatsevenementen: op

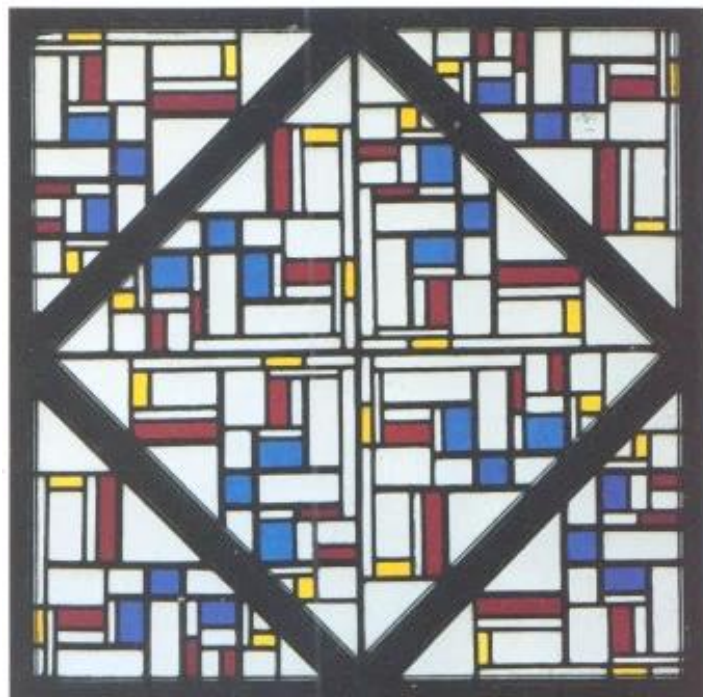
27 januari de derde Elfstedentocht, en een dag eerder het Nederlands kampioenschap schoonrijden in Leiden, op dat moment de woonplaats van beide kunstenaars. Het is dus aannemelijk dat deze sportieve gebeurtenissen voor inspiratie zorgden. Op het werk van Huszár (1884-1960) staat ook nog eens vermeld: *FEB. 1917*. Verder ligt er een verklaring in hun interesse in de in die tijd opkomende filmkunst, die immers werkt met reeksen van opeenvolgende, maar feitelijk stilstaande beeldjes. Tenslotte is het aannemelijk dat zij met hun nieuwe *Stijl*-benadering bewust wilden aansluiten bij een belangrijk thema in de Nederlandse landschapsschilderkunst: het schaatstafeel.

En dat acht keer ...

Het werk van de van oorsprong Hongaarse kunstenaar Vilmos Huszár (*Compositie II, De schaatsenrijders*) is een schilderij (olieverf op eterniet); de creatie van Theo van Doesburg (*Compositie III*) is een gebrandschilderd raam uit een reeks van 5 identieke ramen, oorspronkelijk gemaakt voor een onderwijzerswoning in Sint Anthoniepolder in de Hoeksche Waard. Ik zag beide werken in 1999 op de tentoonstelling 'Dageraad van de Moderne Kunst' in museum

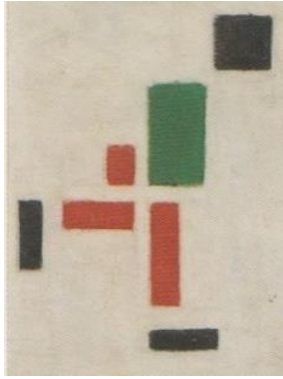

Vilmos Huszár - *Compositie II, De schaatsenrijders*, afm. 74 x 81 cm.

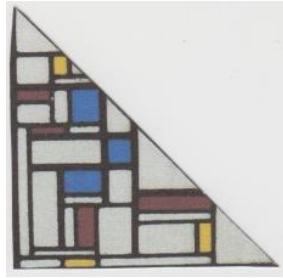

Theo van Doesburg - *Compositie III*, afm. 48,5 x 45 cm.

De Lakenhal in Leiden.

Het werk van Huszár vond ik wel herkenbaar, maar de gelijkenis met de schaatsbeweging in het werk van Van Doesburg was ver te zoeken.

Als ik goed kijk dan doemt er voor mij iets op van een ijshockeykeeper in verdedigende positie. En dat acht keer.

Ontnuchterende constatering

In het bijschrift bij deze *Compositie III* in de catalogus van de tentoonstelling wordt Van Doesburg zelf aan het woord gelaten:

'Compositie III laat door de logische ontwikkeling van het gegeven een concentrische en een excentrische beweging waarnemen, waardoor het beeldend gegeven "schoonrijden" tot uitdrukking komt.'

Dan vervolgt het bijschrift:

'Met een 'getraind' oog is inderdaad in elk driehoekje een 'doorbeelding' van een 'schoonrijder' te herkennen. Niet alleen het onderwerp maar ook de roterende beweging van de steeds een kwartslag gedraaide motieven maken het werk dynamisch. In het raam draaien de buitenste, excentrisch gerichte figuren rechtsom en de binnenste, concentrisch gerichte figuren linksom. Deze tegenbewegingen drukken als het ware de 'rondjes' van de 'schoonrijder' uit.'

En tenslotte een ontnuchterende zin:

'Bij een restauratie zijn de buitenste ramen verkeerd teruggezet.'

Blunder

Dat geldt inderdaad voor het exemplaar van De Lakenhal en voor twee van de vier ramen die zich bevinden in museum Kröller-Müller, maar van de resterende twee zijn juist de binnenste ramen omgekeerd teruggezet. Ik beschouw dit als een grote blunder, al ligt zo'n vergissing bij een gebrandschilderd raam wel op de loer, omdat zo'n raam twee identieke, zij het gespiegelde kanten heeft. Toch knap, dacht ik, om vijf ramen allemaal net verkeerd te 'restaureren'!

Onderwijzerswoning

Maar ik was ook benieuwd naar de oorspronkelijke locatie in Sint Anthoniepolder. Wat zou daar nog te vinden zijn?

De bewuste onderwijzerswoning werd gebouwd in 1917 (zie foto) door architect Jan Wils, een *Stijl*-geestverwant met wie Van Doesburg wel meer samenwerkte.

In april van dat jaar werden de ramen geplaatst. In 1985 werden ze door de toenmalige eigenaar verkocht aan de Rijksdienst voor het culturele erfgoed (sinds 2005 Instituut Collectie Nederland), om te belanden bij muse-

um Kröller-Müller in Otterlo (4 stuks) en in museum De Lakenhal in Leiden (1 exemplaar). Begin september dit jaar maakte ik met mijn echtgenote een fietstocht van Hellevoetsluis naar Dordrecht en kwamen zo langs Sint Anthoniepolder. We belden aan bij de woning Polder-

*De gereconstrueerde ramen in het huis van
Peter Ypma en Sacha Homan van binnenuit gezien*

dijk 63, maar troffen helaas niemand thuis. We zagen ook de ramen op verdieping-hoogte, maar van buitenaf was door het daglicht geen voorstelling te onderscheiden. We konden ons voorstellen dat voor de ramen het thema 'schaatsenrijden' was gekozen, want tegenover het huis strekt zich de Binnenbedijkte Maas uit, een kilometerslange waterplas tussen Maasdam en Maasdijk, een Eldorado voor puur schaatsplezier. De in Maasdam geboren schaatscoryfee Kees Verkerk moet hier al van jongs af aan zijn baantjes getrokken hebben. Thuisgekomen schreven we een brief naar de bewoners waarin we onze interesse toelichtten. Een week later ontvingen we een uiterst hartelijke email, inclusief fotodocumentatie over de ramen. De bewoners van het huis, Peter Ypma en Sacha Homan, lieten weten dat zij sinds 2011 de onderwijzerswoning bewoonden. Ze waren zich gaan verdiepen in de geschiedenis van het huis en via originele bouwtekeningen waren zij ook de 'schaatsenrijder' op het spoor gekomen. In 2013 hadden zij de ramen, op basis van gegevens uit de oevrecatalogus van Van Doesburg, laten maken zoals ze waarschijnlijk oorspronkelijk bedoeld waren. Ze spraken ook nog de hoop uit dat we een mooie fietstocht hadden gehad en

besloten met een 'graag tot ziens!' De meege-stuurde foto van de ramen toont het kunstwerk in al zijn schoonheid, mede omdat de ondersteunende zwarte banden van de 'binnenruit' ontbreken. Daardoor vormen de geometrische vlakken en de kleuren een harmonisch geheel van verstilte beweging. Niet 'verkeerd teruggezet' dus, maar in volle glorie hersteld. Hulde aan de mensen die dit kunstwerk op zijn oorspronkelijke plaats een nieuw leven gaven!

Met dank aan Peter en Sacha,

Fred Groot

Bronnen:

1. *Dageraad van de Moderne Kunst; Leiden en omgeving 1890 – 1940. Uitg. Waanders, Zwolle 1999.*
2. *Gegevensoverzicht Glas-in-loodcompositie III (1917) van Theo van Doesburg (1883 – 1931), Kröller-Müller Museum.*
3. *Kroniek van de Leidsche IJclub; samensteller A.J. van den Ouweelen; Leiden 1987.*

Tip: Nederland viert in 2017 het jubileum van De Stijl met een internationaal thema: Mondriaan tot Dutch Design. Er zijn in de loop van het jaar zeker zo'n twintig tentoonstellingen en evenementen, van Drachten tot Harderwijk en van Leiden tot Winterswijk.

Zie www.destijl100.nl.

*Dezelfde ramen van buiten
gezien bij donker*

Column Jan de Wit

Sinterklaas en Zwarte Piet moeten het ijs op!

Discriminatie ... Nee geen onderwerp voor *Kouwe Drukke!* Alstublieft laten we die discussie niet onze verzamelkring binnenhalen.

Maar ... het valt niet te ontkennen dat we er mee geconfronteerd worden, in de media en helaas ook in je eigen dagelijks leven. Bij de verkiezingen in de Verenigde Staten, in het openbaar vervoer, in de supermarkt en zelfs bij de viering van het sinterklaasfeest ontkomen we er niet aan! Dat sinterklaasfeest is actueel op het moment dat ik dit schrijf. U leest dit als u onder de kerstboom zit. Sinterklaas is dan al weer vergeten. De discussie rond zijn knecht, of moeten we nu helper zeggen?, is tegenwoordig

echter het hele jaar actueel.

En of we het nu willen of niet, er is onmiskenbaar een relatie met winterse activiteiten. Het feest, waarin hij zo'n prominente rol speelt, luidt min of meer de winter in. Vooral in de wat oudere prentenboeken loopt Piet vaak rond in een besneeuwd landschap, sterker nog: hij beklimt, al of niet samen met de hoog te paard gezeten goedheiligman, de met een dikke laag sneeuw bedekte daken. Op schaatsen rijden heb ik noch de Sint, noch Zwarte Piet kunnen

betrappen. Ik heb er wel naar gezocht. Het zou een mooie link zijn tussen mijn twee winterse hobby's. Schaatsen en sinterklaas. In de oorspronkelijke Amerikaanse versie van *Hans Brinker of de Zilveren Schaatsen* komt een hoofdstuk voor waarin sinterklaas gevierd wordt. Het sinterklaasfeest is in het boek alleen de aankondiging van het schaatsseizoen. In de Nederlandse versies van *Hans Brinker* wordt het hele hoofdstuk weg gelaten! In *Als de Grimmige Noord-Ooster Waait* van T. Geertsema-Allema

(’s Gravenhage 1938) wordt de Friese schaatscultuur in het begin van de vorige eeuw schitterend beschreven. Ook hier kondigt het sinterklaasfeest de winter aan. Een relatie tussen sinterklaas en schaatsen is in beide boeken niet te vinden. De goedheiligman geeft zelfs geen schaatsen cadeau. Alleen in het bekende lied *Oh, kom er eens kijken*, uit 1908, vinden de kinderen twee schaatsen in hun schoen. Toch zou het niet zo gek zijn als het sinterklaasfeest zich eens op het ijs zou afspelen. In de schaatsliteratuur komen we veel verhalen tegen over het wegvallen van verschillen tussen rangen en standen. Op het ijs wordt geen onderscheid gemaakt! Discriminatie wordt door van Dale omschreven als ‘*verwerpende onderscheiding, achterstelling, negatieve beoordeling en*

behandeling van iets of iemand op grond van niet ter zake doende kenmerken’. Dat is een mond vol en ja, ik heb het speciaal opgezocht. In de literatuur vinden we veel voorbeelden van het wegvallen van onderscheid en achterstelling op het ijs. Op het ijs kan de sluimerende romance tussen de zoon van de rijke boer en de dochter van de arme landarbeider tot bloei komen. Schaatsers roemen ook heden ten dage de sfeer die op het ijs ontstaat. Sinterklaas en vooral Zwarte Piet en zeker ook al die

landgenoten die al jaren achtereen de discussie rond onze kinderheld levend houden: [Waag je op het ijs. Leer schaatsen en leer elkaar kennen en waarderen.](#)

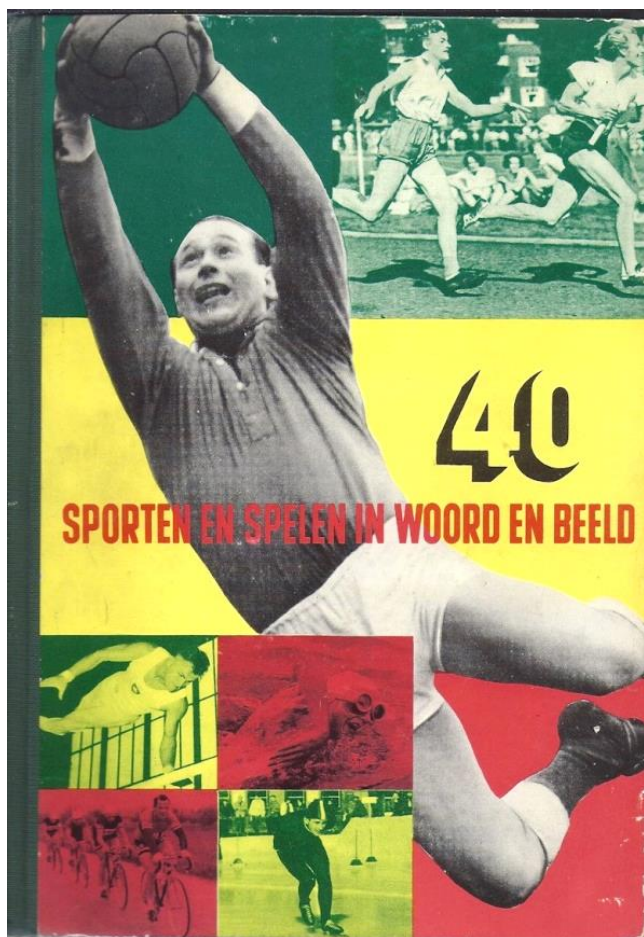
Ik heb één afbeelding gevonden in een sinterklaasprentenboek, waarschijnlijk uit begin vijftiger jaren van de vorige eeuw, waar sinterklaas en Piet weliswaar niet op het ijs staan, maar wel vanaf de oever langs de baan toekijken. Het is misschien een begin!

SCHAATSBIBLIOTHEEK 31

Encyclopedieën

Er komt een tijd dat je moet uitleggen wat encyclopedieën ook al weer waren. Je weet wel: zo'n rij dikke banden in een boekenkast vol met wetenswaardigheden van A tot Z. Bij een oom pronkte in mijn jongste jeugd al de 20-delige *Grote Winkler Prins* op de bovenste plank. Ik kon nog maar nauwelijks lezen of dat leergierig jongetje was niet meer weg te slaan uit de plaatselijke bibliotheek, toen nog plechtstatig Openbare Leeszaal geheten. In het voorste gedeelte - de échte leeszaal - stonden meerdere encyclopedieën. De letters in die boeken vrat ik. Op zes-/zevenjarige leeftijd spaarde ik plaatjes bij de pakjes Blue Band, die de kruidenier ons wekelijks met zijn transportfiets bracht. Ik plakte ze in deeltjes die samen de jeugencyclopedia *Ik weet het* vormden.

Enkele jaren later herhaalde zich dat procedé toen je bij datzelfde margarinemerk plaatjes kreeg voor het Blue Band Sportboek *'40 sporten*

en spelen in woord en beeld'.

Steeds meer dringt het besef tot me door dat het virus toen al toesloeg. Ik wilde alles weten over alles, maar zeker ook over het schaatsenrijden en de schaatssport. Tussen die beide Blue Band-momenten in wist ik mijn moeder om te praten dat we ook best een tijdje Planta-margarine op de boterham konden smeren. Zo bouwde ik in 1952 het album *Olympische Spelen 1952* op met onder andere fraaie actieplaatjes van Hjalmar Andersen, Kees Broekman en (de onlangs overleden) Wim van der Voort. Tussendoor schreef ik in de Leeszaal hele stukken over - ja: in het pre-kopieertijdperk - uit de in 1951 uitgegeven *Sport-Encyclopaedie* (samen-gesteld door L. de Wolff).

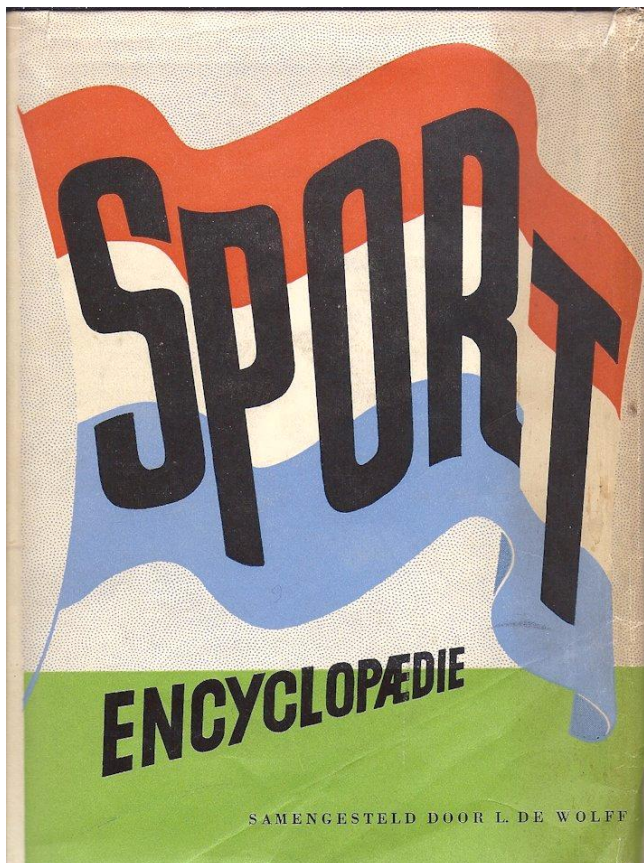
Veertig pagina's in dat boek waren specifiek gewijd aan het schaatsenrijden. Genoeg om de namen te leren kennen van mannen als P.J. Adrian, Jan Bolt, Hans Engnestangen, Simon Heiden en ga zo maar door.

Tussen 1961 en 1963 bracht ik in termijnen geld, dat ik vanaf dat moment verdiende in mijn eerste baan, naar één van de drie boekhandels in mijn geboorteplaats. Aan het eind van de rit stond *De Nieuwe W.P.* in mijn eigen boekenkast. 'Slechts' vijf delen tellend, maar ik was destijds apetrots als bezitter van een échte encyclopedie ...

Schaatsencyclopedia

In die jaren zestig van die vorige eeuw gebeurde er van alles op het schaatsfront. We kregen kunstijsbanen, de langebaan verdrong de kortebaen en wij belandden in het Ard-en-Keessie-tijdperk. In navolging van de Noren werden we in ons land massaal schaatscijferaars, die thuis ranglijstjes in schriftjes of 23 rings-multobanden vervaardigden, schaatsjaarboeken kochten en invulstaten in dagbladen bijhielden. Ook ik praktiseerde een tijdje zulke bezigheden, maar allengs bleef ik toch meer de man van de weetjes en de verhalen. Ik schreef en typte het ene na het andere systeemkaartje vol met gegevens uit het schaatsverleden, maar ook uit het toenmalige schaatsheden. En heel voorzichtig vroeg ik

me af of ik niet van al die kaartjes een schaatsencyclopedia zou kunnen maken. In diezelfde tijd kocht ik op een boekenbeurs ook die *Sport-Encyclopaedie* uit 1951. Wat een schitterend moment dat je dat boek, compleet met stofomslag, in eigen bezit kon krijgen.

Ergens in dat decennium kreeg of kocht ik de in 1958 uitgegeven *Encyclopedie van Friesland*. Het duurde maar even of ik vond in het alfabetische gedeelte van het 723 pagina's dikke boek allerlei schaatsonderwerpjes: van Adam Hardrijder tot Leekster takje, van Hardrijden (op de schaats) tot IJsherbergen. Uit de lange 'Lijst van medewerkers' begreep ik dat D. Miedema, redacteur van de *Friese Koerier* in Heerenveen, de bijdragen in de rubriek *Sport* had verzorgd.

ABC

Van de hand van de toenmalige directeur van de Deventer Kunstijsbaan Piet Bergström verscheen in 1971 het *ABC voor de schaats-sport*, weldra gevolgd door een 2^e druk. Je zou het een voorzichtige poging tot het maken van een

schaatsencyclopedia kunnen noemen. Na het uitkomen van de eerste druk somde ik in een uitvoerige reactie aan de samensteller allerlei fouten en manco's op met het vriendelijke verzoek om die in een eventuele volgende druk te corrigeren c.q. aan te vullen. Ik kreeg zowaar antwoord van Bergström ('dit boek is vooral bedoeld voor de gemiddelde schaatsvolger of -supporter'), maar ik kreeg niet de indruk dat er met die opmerkingen in de 2^e druk iets was gedaan ... Het idee om zelf zo'n encyclopedie te maken, verdween alras naar de lade met wensen voor een verre toekomst, zeker toen we zelf schaatsjaarboeken gingen maken en het schrijven van andere schaatshistorische werken op ons pad kwam. Tijdens diverse ontmoetingen met die Heerenveense redacteur Douwe Miedema vergaarde ik zoveel historisch materiaal dat je voorlopig niet uitgeschreven raakte.

Verzamelaar

De jaren volgden, waarin ik fanatiek boekenverzamelaar werd. Zo maakte ik ook kennis met producten van mensen die er wél in slaagden encyclopedisch werk te verrichten. Van een Finse vriend kreeg ik bijvoorbeeld het in 1986 verschenen naslagwerk *Talviurheilun Tähdet*. In 862 pagina's krijg je een voortreffelijk overzicht van de 'wintersport-sterren' voorgeschoteld. Met bijvoorbeeld in de afdeling schaatsenrijden 44 bladzijden gedetailleerde informatie over bekende en minder bekende namen uit het Finse schaatsverleden. Gevolgd door 48 pagina's info over niet-Finse rijders ('*Ulkomaiset pikaluisteijat*')

en zo'n 30 bladzijden met opsomming van kampioenen in de diverse kampioenschappen. Nog een voorbeeld: de Pool Wladyslaw Zielieskiewicz noemde zijn uitgave in 1992 zelfs een encyclopedie: *Encyklopedia Sportu. Gwiazdy zimowych aren*. Vrij vertaald: de sterren van de

GWIAZDY
ZIMOWYCH ARENENCYKLOPEDIA
SPORTU

winterarena's. In zijn *Biogramy* vindt je de biografieën van diverse Nederlandse schaatsers. Ik zou er diverse titels uit andere landen aan kunnen toevoegen. In de kasten die op de werkkamer(s) rondom mij staan, bevinden zich overigens ook

enkele algemene encyclopedieën. Bijvoorbeeld de driedelige *Nieuwe Groninger Encyclopedie* uit 1999, alsmede de in 2003 verschenen *Encyclopedie van Drenthe*.

NEF

En dan springen we naar september 2016. In de overvolle grote zaal van de Stadsschouwburg De Harmonie in Leeuwarden werd na zeven jaar van voorbereiding de *Nieuwe Encyclopedie van Fryslân* gepresenteerd. Tegen de digitaliserings-trend in verscheen die middag een fraai vormgegeven - papieren - vierdelige encyclopedie, die 3151 pagina's telt, zo'n 11.000 trefwoorden omvat en ruim 8 kilo weegt. De uitnodiging vooraf repte over 'een belangrijke gebeurtenis voor de meer dan tweehonderd wetenschappers die hebben meegewerkt'. Zonder me direct als 'wetenschapper' te willen betitelen, gebieden de feiten toe te geven dat ik inderdaad een kleine 80 lemmata voor dit standaardwerk heb geschreven. Johannes Lolkama werd indertijd aangetrokken om enkele Elfstedentocht-bijdragen te schrijven. Ondergetekende kreeg een voorzet van namen en begrippen (zowel bestuurlijk als sportief) op het brede terrein van ijs en schaatsenrijden aangereikt met het verzoek die trefwoorden te voorzien van een adequate tekst. Eén van de acht deelveldredacteurs (in dit geval van het onderwerp *Politiek en maatschappij*) droeg de inhoudelijke verantwoordelijkheid voor de lemma's. Nadat we in het begin van 2013 onze teksten hadden aangeleverd, bleef het lang stil. Het verstrijken van de

tijd en de vermoedens die je hier en daar opving, dat het gehele NEF-project té ambitieus en té kostbaar zou worden, leken een voorbode te zijn van een prenataal einde. Maar op die donderdagmiddag in september torsten we wel degelijk de immens zware NEF naar onze auto in de nabijgelegen parkeergarage.

Plotsklaps realiseerde ik me die avond bij het doorbladeren dat de cirkel rond was. Ze hebben me in een krantenartikel wel eens *encyclopedist* genoemd. Dat jongetje dat vroeger in de leeszaal encyclopedieën verslond, was nu inderdaad 'bewerker van of medewerker aan een encyclopedie' (citaat uit een verklarend handwoordenboek) geworden. Maar ik moest vooral aan wijlen Douwe Miedema - in schaatskringen ook bekend onder zijn pseudoniem D.M. van der Woude - denken. Zo'n veertig jaar geleden schreef hij mij een briefkaartje met de uitnodiging weer eens langs te komen: 'Ik krijg steeds meer het gevoel dat u het estafettestokje van mij over moet nemen'. Ik heb het niet over de kwaliteit van onze activiteiten (die moeten anderen maar beoordelen), maar intussen kun je – getuige zijn boek *Vrouwen in de hardrijdersbaan* (1944) en mijn boek *De vrouwen van de hardrijderij* (2010), zijn encyclopedische arbeid in 1958 en nu dus mijn NEF-bijdrage in 2016 – best van een geslaagde wissel spreken.

Hedman Bijlsma

Op 1 oktober jl. hebben wij tijdens de druk bezochte Najaarsbijeenkomst onze website *Schaatshistorie.nl* opengesteld voor iedereen in de wereld. Van 1 tot 24 oktober zijn er op de website 330 unieke gebruikers geweest die in totaal 7.032 pagina's hebben bekeken. Gemiddeld zat men bijna 8 minuten op de website. Van alle bezoekers was 40% nieuw en 60% terugkerend. Dat is nog niet echt veel maar een goede start. Natuurlijk is het zo dat daar veel nieuwsgierige begunstigers van De Poolster bij zaten. Er stroomden al snel zeer waardevolle opmerkingen en aanvullingen binnen die inmiddels zijn verwerkt. Ik hoop van harte dat dit zo doorgaat.

Indrukwekkend middel

Inmiddels weet ik dat *Schaatshistorie.nl* ook in Amerika wordt bekeken en dat men daar de Nederlandse tekst met *Google Translate* vertaalt in het Engels. Cheryl Richardsen schreef in de oktober newsletter van de Antique Ice Skate Club: *'I thought the Dutch collectors' clubwebsite was impressive, but Schaatshistorie is an INCREDIBLE resource with so much information about skating, skates, history, etc. etc.'*

Kortom *Schaatshistorie.nl* is goed van start gegaan. Voor Maarten Dijkstra, Matthy van Klaveren, Peter Bloemendaal, Simon Verschueren, Wiebe Blauw, Niko Mulder en ik, degenen die *Schaatshistorie.nl* tot nu hebben opgebouwd en van informatie voorzien, is dat een enorme stimulans om door te gaan. Wij willen het echter niet alleen blijven doen en verwelkomen begunstigers van De Poolster die ook graag informatie willen invoeren en leren hoe de website werkt. Aarzel niet om u bij mij aan te melden als u het leuk vindt om actief bij te gaan dragen.

Belangrijk doel!

Er is zo ontzettend veel kennis en informatie bij de begunstigers van De Poolster en ook daarbuiten aanwezig die niet verloren mag gaan en gedeeld moet kunnen worden met anderen. Het

op *Schaatshistorie.nl* zetten ervan is één van de belangrijkste doelen van deze website.

Hoe nu verder? Op *Schaatshistorie.nl* staat op veel plekken de mogelijkheid om informatie door te geven. Daarnaast is er het idee om regelmatig, ook in *Kouwe Drukke*, een ieder te vragen om bij te dragen aan bepaalde onderwerpen. Dat kan gaan om onderwerpen die nog niet op *Schaatshistorie.nl* staan, zoals ijsfeesten, schaatskleding en koningshuis, maar ook om onderwerpen die al wel zijn opgenomen.

Etiketten – een oproep

Dit keer vraag ik uw aandacht voor het onderwerp *'Etiketten op schaatsen'*. Op *Schaatshistorie.nl* zijn er al heel veel opgenomen. Van sommige etiketten is onbekend van welke schaatsmaker of -verkoper ze afkomstig zijn. Weet u het? Het kan ook zijn dat u een etiket heeft dat nog niet is opgenomen. Kijk in uw collectie en als u er een heeft, geef het door! Wanneer iemand een etiket heeft van een betere kwaliteit is dat ook zeer welkom.

**Geef uw informatie door via:
redactie@schaatshistorie.nl**

Om de reeds opgenomen etiketten voor schaatsen te bekijken ga naar de Homepage van de website en klik op *'Etiketten'*.

Als eerste verschijnt dan de *Vliegende-Hollander* van B. de Boer uit Finsterwolde.

Als u helemaal naar onderen scrollt (gaat), verschijnen er etiketten waarvan het bij de redactie van *Schaatshistorie.nl* tot nu onbekend is van welke schaatsmaker deze afkomstig zijn en in welke periode ze zijn gebruikt. Voorbeelden zijn de etiketten met het opschrift Eternit, Jevoka en Tropsi. In de volgende uitgave van *Kouwe Drukke* zal ik de resultaten vermelden, als ook een nieuw onderwerp aandragen waarvoor wij uw bijdrage vragen.

Frits Locher

15 jaar Schaatsenmuseum

Op 2 februari 2017 bestaat de website Schaatsenmuseum.nl, *het virtuele Schaatsenmuseum* van Bert van Voorbergen, vijftien jaar. Een mooie mijlpaal en aanleiding voor een interview, ook al is Bert niet bepaald gelukkig met de manier waarop Schaatshistorie.nl, de nieuwe - en in zijn ogen concurrerende - Poolstersite tot stand kwam.

Je geeft op de startpagina van je site aan dat je al veertig jaar bezig bent met onderzoek naar schaatsen. Je bent dus rond 1975 begonnen? Hoe kwam dat zo?

"Ik zag een krulschaats in Den Haag bij een rommelzaakje. Het was een mooi ding en ik heb hem meegenomen voor twintig gulden. Bij thuiskomst zei ik tegen mijn vrouw: zo'n voorwerp is uniek. Dit wordt tegenwoordig niet meer gemaakt. Ik ben van nature een verzamelaar, zo heb ik bijvoorbeeld ooit rijtuiglantaarns verzameld. Ik ben ook de motor achter de verzamelingen van mijn vrouw. Puddingvormen bijvoorbeeld of tafelbellen."

Wanneer heb je je aangesloten bij De Poolster?

"Ik kan het me niet precies herinneren, maar ik was al in een vroeg stadium lid. Ik kreeg de drie eerste Poolsterpublicaties [1981-1984; nm] steeds toegezonden als ze uitkwamen."

In 1982 kreeg je aandacht in het boek *Verzamelen is ook een kunst* van Thomas Leeftang. Hoe kwam die bij jou uit?

Bert verwacht het boek van Leeftang even met de verzamelboekjes van de Postbank uit 1986, waarvan er één aan zijn verzameling is gewijd.

"Je laat me wel diep graven Niko. Ik was aangesloten bij verzamelvereniging De Verzamelaar. Zo moet Leeftang aan mijn adres zijn gekomen. Het verzamelboekje van de Postbank ging via de relationele sfeer. Een drukker die betrokken was bij dat project kende ik van het werk."

Ben je naar aanleiding van die publicatie benaderd door mensen die je schaatsen aanboden?

"Nee, ik heb zelden schaatsen aangeboden gekregen. Ook niet via mijn website."

Ook met exposities heb ik geen goede ervaringen. Dat gaf altijd veel werk en leverde geen aanwinsten op."

Hoe ben je op het idee van een website gekomen?

"Weet ik niet meer. Vanuit het oogpunt van publiciteit, denk ik. Met een website kon ik de aandacht vestigen op mijn verzameling. Dat wilde ik wel."

Welke doelgroep had je voor ogen?

"Eigenlijk zag ik de website als een etalage. Ik wilde een expositie op internet. Toen ik het had gerealiseerd werd de verzameling ook wat minder belangrijk voor me. Ik heb zelfs overwogen om de verzameling af te stoten."

In december 1997 verscheen de eerste *Kouwe Drukke*. Wiebe Blauw was bezig met *Van glis tot klapschaats* (2001). Hebben die ontwikkelingen een rol gespeeld?

"Nee, ik wist niet eens dat die dingen speelden. Ik was toen geen lid meer, want was op een gegeven moment uit De Poolster gestoten door Gerard Mingelen. Ik kwam te weinig en liet te weinig zien. Daar had hij gelijk in. Vanwege mijn werk en een studie had ik in die periode nauwelijks tijd voor mijn verzameling. Zo werd ik van de lijst af gehaald. Dat werd je overigens niet meegedeeld. Je kreeg gewoon geen uitnodiging meer. Uiteindelijk ben ik via Anrie Broere weer aangesloten."

Viel de site samen met je pensionering?

"Ik had van tevoren het idee al. Na mijn pensionering heb ik het uitgewerkt en in zo'n anderhalf jaar opgezet. Ik had echter geen IT-achtergrond en heb mezelf leren programmeren."

Wat deed je eigenlijk voor werk?

"Ik was belangenbehartiger, zeg maar lobbyist voor de metaal- en elektrotechnische industrie. Alles wat niet met de cao te maken had, dus

vooral de technisch-economische kant. Ik heb werktuigbouwkunde en economie gestudeerd.”

Het onderhouden van een site is heel tijdrovend. Gaat het ten koste van andere dingen?

“Het is eerder andersom. Als ik druk ben met andere zaken, kom ik niet aan de site toe. Je kunt niet zomaar een uurtje met de site bezig zijn. Het vraagt continuïteit. Als ik er aan werk, maak ik dagen van tien uur. Die gelegenheid is er niet altijd, daarom ligt het ook vaak stil.”

Je hebt wel eens laten doorschemeren dat je bridge speelt en zeilt. Hoe verhouden deze hobby's zich tot je website?

“Zeilen komt voorop. Zomers ben ik drie maanden weg. We varen op Engeland, Normandië en andere plaatsen. Daarna komen de schaatsen, het museum dus eigenlijk. Verder ben ik bezig geweest met genealogie. Mijn familiegeschiedenis gaat terug tot circa 1600. Daarover verscheen een publicatie in 1983.”

Wat geeft meer voldoening: schaatsen verzamelen of onderzoek?

“Onderzoek. Bij elk plaatje op de site zit tekst. Een goede, verantwoorde tekst vraagt onderzoek. De informatie op de site moet kloppen. Als dat niet het geval is, pas ik het onmiddellijk aan.”

Had je een voorbeeld bij het opzetten van je website?

“Er was geen model. Ik heb alles vanaf nul ontwikkeld. Ordening is heel belangrijk. Je blijft zoeken naar zoveel mogelijk verband en logica. Daarom is de navigatiekolom links ook zo vaak veranderd. Op een gegeven moment kwam er ook aandacht voor buitenlandse schaatsen. Dat leidde weer tot nieuwe veranderingen.”

Je site is goed opgezet. Ik vind snel wat ik zoek.

“Ik wil daarin nog wel stappen maken. De site moet gebruikt kunnen worden om onbekende schaatsen te determineren. Om onbekende merkjes te zoeken bijvoorbeeld. Het mooiste is als een verzamelaar aan de hand van de site dingen kan vinden. Nu staan de merken nog op fabrikanten-naam. Dat moet andersom: van merk naar fabrikant. Je hebt merken met een fabrieksnaam of modelnaam, maar ook merken met figuren: een hartje of een klok bijvoorbeeld. Als je de maker achter zo'n merk zoekt, moet het dus daar beginnen. Als je bijvoorbeeld een merkje hebt dat lijkt op een vogel, moet je kunnen zoeken in een rubriek 'vogelachtigen'. Dat idee wil ik nog realiseren.”

Kun je in eenvoudige bewoordingen schetsen hoe het opzetten van een site in zijn werk gaat?

“Je moet codes invoeren om tekst vorm te geven op de site. Als je in Word iets wilt onderstre-

pen of vet maken, druk je op de knop daarvoor. Bij een website moet de opmaak handmatig met codes aangegeven worden. Dat gebeurt in programmeertaal. Het is niet eenvoudig om het er mooi uit te laten zien en allemaal goed te laten werken.

Voor het gebruik van de site op mobiele telefoons is er een nieuwe programmeertaal. Ik ben bezig de codes daarvoor om te zetten. Daarvoor volg ik nu

startpagina

baanschaatsen

club-, zwier- en
schoonrijdersschaatsen
kunstschaatsen

ijshockeyschaatsen

bijzondere schaatsen
krulschaatsen
kinderschaatsen

Deze digitale presentatie verbeeldt het res
jarige zoektocht naar schaatsen en hun an
ernaar een vraagbaak te bieden aan verzo
Zelfs na een vluchtige rondgang zult u ond
der eeuwen allemaal is bedacht om de sch

Ik ben benieuwd naar uw reacties en hoop

Bert van Voorbergen

ook weer een cursus.

Het virtuele Schaatsenmuseum is eigenlijk best een gecompliceerde site. Tegenwoordig kunnen pagina's en tabellen behoorlijk lang zijn zonder dat de kijker moet wachten tot alles compleet is. Maar toen ik begon moest alles in stukjes worden geknipt om de oplaadtijden niet te lang te maken. Met foto's is het idem dito. De ambitie om het allemaal aan te passen is aanwezig, maar als amateur moet je noodgedwongen vaak genoegen nemen met wat minder."

Welke pagina's plaatste je als eerste in 2002?

"Ik ben begonnen met de Nederlandstalige site. Ik heb geen idee hoeveel pagina's ik toen heb geplaatst. Rond 2006 kwam ik met de Engelse site. Dat is min of meer een letterlijke vertaling van de Nederlandstalige site. Daarom loopt de Engelse site ook altijd achter. Ik krijg misschien wel meer buitenlandse reacties dan uit eigen land. Al zit ik ook weer niet de hele dag de balans op te maken. Maar die reacties daar doe je het voor. Als de site gebruikt wordt, is dat een schouderklopje."

Heb je de inhoud vooraf heel goed doordacht?

"Ja. De opzet is niet wezenlijk veranderd. De omvang natuurlijk wel. Er zitten nu vier, vijf lagen in. Alles bij elkaar zo'n 300 pagina's met honderden links over en weer. Die doen het allemaal. Daar ben ik best trots op. Je hebt zoveel sites waarbij links niet goed werken. Het gaat mij om de grote lijnen. Ik hoef niet elke afwijking te beschrijven. Om die reden zal bijvoorbeeld het hoofdstuk 'Friese schaatsen' ook niet meer groeien. Ik kan nagaan op welke zoekwoorden is gezocht. Ik gebruik die informatie om de rubriek schaatsen-abc zo nodig aan te vullen."

Zijn er blinde vlekken in je site? Onderwerpen die aan je aandacht zijn ontsnapt?

Bert blijft even stil.

Ik vond bijvoorbeeld niets over ijswegenkaarten.

"Er is wel ergens een foto van een ijswegenkaart opgenomen, maar wat belangrijk is: mij gaat het

om dé schaatsen en het vakmanschap van de schaatsenmaker. Daarom heet de site ook schaatsenmuseum en niet schaatsmuseum. Het sportieve element vind ik niet zo interessant. Ik kijk zelfs niet of nauwelijks naar EK's of WK's. Als het eropaan komt kijk ik trouwens liever naar kunstrijden dan naar hardrijden."

Je had aanvankelijk een forum op je site.

"Ik ben er snel mee gestopt. Er kwam niemand. Een forum heeft alleen zin als je discussies losmaakt. Eén vraag en daarop één antwoord is niet voldoende voor mij. In het begin had ik ook een vriendenboek, waarop bezoekers reacties kwijt konden over de site. Recent heb ik het nog weer met Facebook geprobeerd, maar ook daar ben ik snel vanaf gestapt. Ik zit niet te wachten op allemaal duimpjes omhoog. Wat ik zoek is een discussie met wat meer diepgang over achtergronden. De meeste verzamelaars gaan voor het object en minder voor de kennis die er achter zit. Dat vind ik jammer."

De meeste verzamelaars gaan voor het object en minder voor de kennis die er achter zit. Dat vind ik jammer.

Halen én brengen. Het is een terugkerend motto bij je. Verwijt je mensen dat ze niet bijdragen?

"Het is geen verwijt, maar een constatering. We consumeren allemaal. Maar aandragen komt niet zo vaak voor. Dat zul je ook zien met Schaatshistorie.nl. Aanvankelijk leveren een paar leden wat inbreng en dan droogt het weer snel op. Dat is jammer, want een zekere wisselwerking maakt het allemaal wat dynamischer."

Waar ben je het meest tevreden over wat betreft Schaatsenmuseum.nl?

Bert moet even lachen.

"Schaatsen en merken. Dat is de kern. Ik wil ook graag nog verder met de schaatsenmakers. Wat mij voor ogen staat zijn enkele aparte pagina's over de grote namen in de schaatsenmakerij. Op dit moment zijn er zes pagina's, met onder andere Batavus. Hetzelfde wil ik ook voor buitenlandse fabrikanten."

Hoe zie je de toekomst van het virtuele Schaatsenmuseum?

“Zolang ik tijd van leven heb, blijf ik er aan werken. Ik beschouw het als een zinvolle invulling. De site is voor mij belangrijker dan de verzameling als zodanig. Als er een paar schaatsen op mijn pad komt is het welkom, maar ik ben niet actief meer aan het hunten.”

Gaat op een gegeven moment de stekker er uit?

“Nee. Zelfs als ik fysiek niet meer in staat ben om te vernieuwen, heeft de site toch nog informatieve waarde. Dus hij blijft in de lucht. Het zou mooi zijn als op termijn iemand het werk kan voortzetten. Mijn twee kinderen hebben helaas geen interesse.”

In 2010 deed je een oproep aan verzamelaars om objecten te documenteren en toegankelijk te maken voor derden. Je noemde *Kouwe Drukke* hiervoor het platform bij uitstek. Waarom heb je toen je eigen site niet naar voren geschoven?

“Ik hoef niet zo nodig vooraan te staan. Ben geen commerciële jongen. Ik wil graag waardering omdat ik iets goed doe. Verder ben ik altijd terughoudend geweest. Ik wilde ook geen verwijten dat ik uit eigenbelang bezig zou zijn. Je bent namelijk altijd afhankelijk van derden om alle informatie op peil te houden. Ik ben wel altijd op jacht naar info, als een journalist. Mijn digitale archief is vele malen groter dan wat op de site staat. Misschien heb ik wel het grootste schaatsarchief ter wereld.”

We zijn destijds allebei heel enthousiast bezig geweest met halsversieringen op schaatsen. Je had daar zelfs een apart deel van je site voor ingericht. Verzamelaars konden foto's van hun schaatsen met halsversiering uploaden en deden dat ook. Zijn die pagina's nog toegankelijk?

“Ik had de halsversieringen in een apart programma gestopt. Toen er na enige tijd niets meer mee gedaan werd, heb ik het weer verwijderd. Ik heb nog wel alle plaatjes. Misschien ga ik er ooit nog iets mee doen.”

Schaatshistorie.nl, je hebt die site bekeken. Met pijn in het hart?

“Ja en nee. Het is een mooie en informatieve site. Maar het schuurt wel. Ik zou het op prijs hebben gesteld als ik er in een vroeg stadium bij betrokken was geworden. Ik sluit niet uit dat ik dan actief zou hebben meegedacht. De mogelijkheden voor De Poolster om financiering te regelen en deskundigheid in te kopen zijn nu eenmaal groter dan voor mij.”

Ook als je site een andere naam had gekregen en niet meer herkenbaar van jou was?

“Ja. Ik denk dat we daar wel uit zouden zijn gekomen.”

De Poolster heeft leden al in een vroeg stadium opgeroepen om een bijdrage te leveren aan de nieuwe site. Wat was jouw reactie?

“Toen was het al gebeurd. Zelfs de subsidie van het Prins Bernhard Cultuurfonds was al aangevraagd. Ik was perplex.”

Het gaat er om dat informatie voor de toekomst wordt vastgelegd. Dan is het toch van ondergeschikt belang op welke site dat gebeurt?

“Er zijn nu twee concurrerende sites. Dat ga ik per definitie verliezen. Omdat ik de middelen niet heb. Maar stel dat De Poolster zelf een schaatsenverzameling zou gaan opzetten, hoe zouden de 'leden' daarop reageren? Nou, zo ervaar ik de nieuwe site.”

Ga je het 15-jarig bestaan van je site 'vieren'?

“Niet vieren. Ik ben nu bezig om hem voor de vierde keer te vernieuwen. Ik wil hem zo goed mogelijk geschikt maken voor androïde systemen, zoals tablets en smartphones.

Verder zal ik te zijner tijd met een persbericht weer eens wat publiciteit zoeken.”

Niko Mulder

Vuur in smidse brandde ruim 200 jaar

Aan de Heereweg 208 in Lisse was een smidse gevestigd van 1722 tot 1956, dus 234 jaar. Alle eigenaren waren rooms-katholiek totdat de smederij in 1896 wordt verkocht aan de Nederlands-hervormde smid Schouten. Zijn zoons nemen de smidse in 1914 over en gaan na 25 jaar uit elkaar. Jan Schouten blijft daarna nog tot 1956 actief en stopt dan vanwege zijn leeftijd en door gebrek aan opvolging.

De smidse is jarenlang daarvoor in dezelfde familie geweest, de zaak ging weliswaar niet iedere keer over van vader op zoon, maar de eerste keren van schoonvader op schoonzoon. De eerste was Jan Schenk en zijn dochter trouwde met knecht Jan Balman, die het bedrijf dan voortzet. Roelof Willem Pelle is de volgende smid. Hij is getrouwd met een dochter van Balman. Als hij overlijdt in mei 1879 neemt zijn zoon Joannes Wilhelmus het bedrijf over. In

1896 verkoopt hij het pand en stopt als smid vanwege zijn gezondheid en vertrekt uit Lisse om zich als slijter te vestigen in Leiden.

Schilderijtje

Een paar jaar nadat Pelle de zaak overnam, maakte J. de Mooy een schilderij van het smidshuis. De gemeente Lisse kreeg het schilderwerk in 1968 van R. W. Pelle uit Bergen op Zoom (kleinzoon van Roelof Willem). Het schilderijtje geeft de smederij van rond 1865 weer. Het pand is wit geverfd en heeft een brede zwarte onder-rand. Voor de ramen staan horren en de smederij is voorzien van een zadeldak. Ook heeft de smederij een *travaille* met een aflopend dak. Daar werden de paarden beslagen. De voorkamer heeft horren en *lancasters*.

Een krulletje kleiner

Op de najaarsvergadering kwam Klaas Oene naar mij toe en vertelde dat hij een paar schaatsen had van een Zuid-Hollandse smid die niet in het boek *Van Glis tot Klapschaats* voorkwam en

of ik die eerder had gezien. Uiteraard ging ik mee naar zijn tafel en daar had hij dus schaatsen van Johannes Wilhelmus Pelle. Ook had hij op internet gezocht of er wat bekend was van deze Pelle en had inderdaad een artikel gevonden waar het bovenstaande verhaal aan ontleend is. Of het maken van schaatsen doorgegeven is van vader op (schoon)zoon is onbekend. Andere merktekens zijn niet eerder opgedoken, maar ze kunnen natuurlijk ook merkloos schaatsen hebben gemaakt. De schaatsen nu in het bezit van Klaas zijn waarschijnlijk ooit krul-

schaatsen geweest maar in het verleden een 'krulletje' kleiner gemaakt. In ieder geval zijn deze schaatsen uit het laatste kwart van de 19^e eeuw.

Inmiddels is deze schaatsmaker door Wiebe Blauw ook op *Schaatshistorie.nl* ingebracht.

Matthy van Klaveren

Bronnen:

Reformatorisch Dagblad 15-11-1990

W.A. Maljaars en Klaas Oene

Met dank aan beeldbank Lisse.

Schaatsen van Vroeger

Toon Kolenberg uit Abcoude en lid van De Poolster stuurt van tijd tot tijd een mail rond aan liefhebbers van het schaatsen onder de titel *Schaatsen van Vroeger*. In de mail zitten doorgaans verschillende bijlagen met berichten over allerlei onderwerpen die met de beleving van de winter of het schaatsen te maken hebben. In aflevering 10 van november 2016 bijvoorbeeld foto's van de aanleg van een kluunsteiger bij Vinkeveen en waterkeerschotten bij Loenersloot, een beschrijving van de eerste, stille sneeuw op een witte zondagmorgen, het gedicht *De Winter* van A.C.W. Staring en een gelegenheidsge-

dichtje ter gelegenheid van de oprichting van de Burger IJclub Lammert Melisz in Westzaan in 1907.

Wilt u *Schaatsen van Vroeger* ook ontvangen? Stuur dan een e-mailtje naar Toon Kolenberg via: colenberch1321@telfort.nl Het is gratis. En het enthousiasme van Toon werkt aanstekelijk. Je krijgt gelijk zin in de winter.

Redactie

Schaatskaartjes vanuit de hele wereld

In januari 2015 maak ik een profiel aan bij postcrossing.com. Ik maak zelf veel kaartjes met allerhande onderwerpen en het lijkt me een mooie manier om zo mijn kaartjes de wereld in te sturen. In mijn profiel schrijf ik, dat ik graag kaartjes ontvang met een schaatsafbeelding.

Na mijn aanmelding vraag ik vijf adressen op. Zorgvuldig zoek ik een kaartje bij ieders profiel, verstuur ze en dan is het wachten ... Al na een paar dagen krijg ik een e-mail met daarin het bericht dat er een kaartje is aangekomen met daarbij een verhaaltje en een dank je wel van de ontvanger. Op dat moment krijgt dus een *postcrosser* ergens in de wereld mijn adres. Eind januari krijg ik mijn eerste kaartje, uit Taiwan. Helaas geen schaatskaartje, maar een mooi kaartje van de omgeving van de verzender.

Nu, begin oktober 2016 heb ik 340 kaartjes verstuurd en ontvangen vanuit de hele wereld. Stadsgezichten, de natuur van het land, winterkaartjes of iets wat de verstuurder doet denken aan de winter. Maar ook komen er prachtige schaatskaartjes met even mooie schaatspostzegels binnen. En soms ontvang je een heel bijzonder exemplaar, zoals een zelfgetekend kaartje uit Malei-

iisnocht (or Aukje) is a member in Netherlands She has been a member for over 1 year (637 days).

338 sent

340 received

ABOUT

SENT

RECEIVED

WALL

STATS

Received (340)

Sent (335)

Favorites (111)

From: <All countries>

< first previous 1 2 next last >

Slideshow

BE-471781
From Fairy11

LV-240698
From Froberts

BY-1974511
From Nata76

FR-738188
From Granier

sië, gemaakt op een vlucht naar Kuala Lumpur. Het vluchtnummer en het stoelnummer staan op de achterkant.

Wat is postcrossing?

Kort gezegd: het uitwisselen van postkaarten. Dit prachtige project is opgestart door Paulo Magalhães in 2005. Tegenwoordig zijn er al meer dan 360.000 *postcrossers* actief, uit meer dan tweehonderd verschillende landen!

Het werkt als volgt: je maakt een account aan op postcrossing.com en trekt een adres van een willekeurig persoon die ook geregistreerd is. Aan de hand van het profiel zoek je - indien mogelijk - een kaart uit die bij deze persoon past. Op de kaart vermeld je het unieke ID dat je hebt gekregen bij het opvragen van het adres. Na verloop van tijd, wanneer het kaartje is aangekomen bij de geadresseerde, registreert diegene het kaartje en gaat jouw adres 'in de molen'. Jouw adres wordt dan gegeven aan een volgende die een adres trekt en hij of zij stuurt een kaartje naar jou. Dat proces herhaalt zich steeds opnieuw.

De kosten: een kaartje met een postzegel.

Aukje de Haan

Koek, zopie en ... kluinen

Mogelijk komt zoopje van het woord zuipen. Als dat vroeger net zo'n betekenis had als heden ten dage dan valt een voorstelling te maken hoe zwierend men daarna over het ijs ging.

Het is ook het onmisbare tentje op het ijs van waaruit lekkernijen werden verkocht. In Amsterdam werden de woorden al snel verbasterd tot 'Koek en zopie'. Het knagende gevoel in de maag kon daar worden weggenomen net voordat de hongerklop genadeloos kon toeslaan. Zittend op houten bankjes deden rijk en arm, geschoold of ongeschoold krachten op, wisselden gegevens uit of deden amoureuze aanzoecken, vaak met bevroren wenkbrauwen of met de ijspegels in de baard. Met de woorden van Jan Jansz. Starter uit de *Friesche Lusthof* (1621):

Komt sit wat by mijn neer, ick breng dy eens een soopje.

*De brandewijn is warm, die gloeyt in onse borst,
Die reynighd onse maegh, die hoed ons voor de dorst.*

Recept

Volgens het blad *Proef&* is zopie 'van origine een mengsel van bokbier en rum waaraan ook nog eieren, kaneel en kruidnagel worden toegevoegd. Tegenwoordig mag een glühwein of een warme choco met rum ook zopie heten'.

Voor de kinderen was er vaak anijsmelk bereid met anijszaad of een anijsblokje, waaraan warme melk werd toegevoegd. Een alternatief drankje was slemp: warme melk met kruidnagel, kaneel en saffraan.

Geen zopie zonder koek. Koek was nodig om het effect van de alcohol te beperken, maar ook als aangename maagvuller. Klassiek zijn de sprits en de gevulde koek, maar het broodje worst en de erwtensoep vinden tegenwoordig ook gretig aftrek.

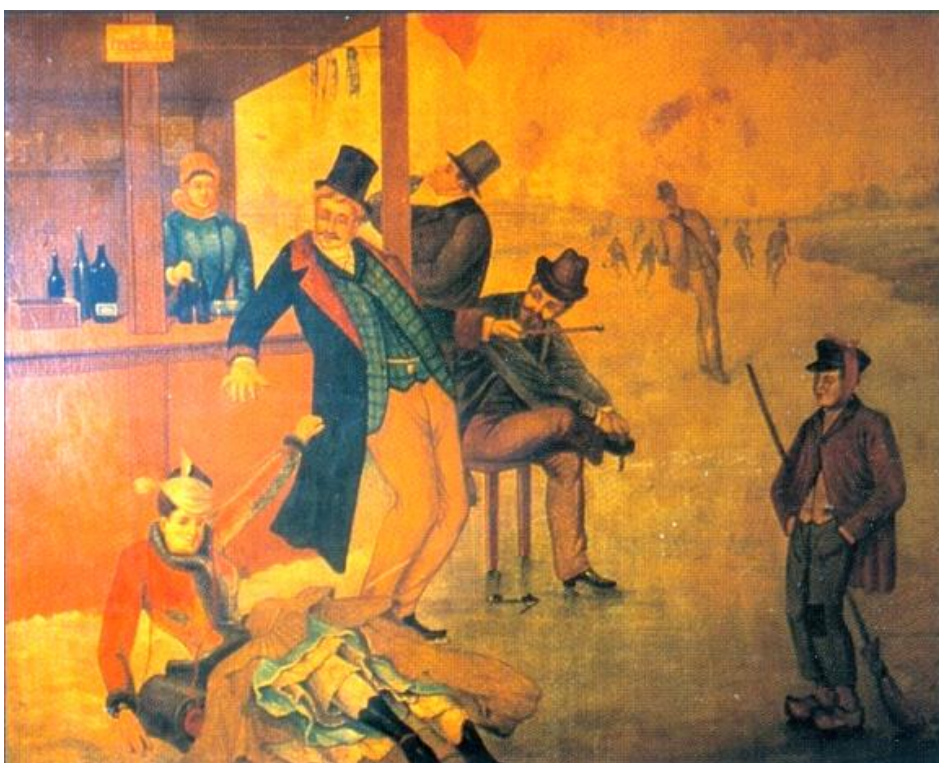
Kluin, het populairste bier

Nog even terug in de tijd. Niet alleen legt zopie een verband tussen schaatsen en bier, ook het woord klunen vindt daar z'n oorsprong. In de zeventiende eeuw was Kluin het populairste bier in Groningen. Als je er te veel van dronk, omdat het zo lekker was, dan stond je bepaald niet meer stevig op je benen. De waggelende gang waarmee iemand de kroeg verliet, na het drin-

ken van de nodige Kluin werd 'kluinen' genoemd. In de loop der eeuwen werd dat verbasterd tot 'klunen' en zo slaat het tegenwoordig op de schaatser die met schaatsen onder zich op het land wat onhandig voortbeweegt.

Jos Pronk

De kunstenaar Johan Braakensiek lustte zelf ook wel een slokje. Bij gebrek aan contanten betaalde hij in natura. Hij schilderde om die reden voor de uitbater van Paardenburg, een uitspanning in Ouderkerk aan de Amstel, enkele winterse wandtaferelen, waar dit er een van is.

Super PB

Als verwoed verzamelaar probeer je altijd iets op te zoeken waarvan je het bestaan niet wist of om je verzameling aan te vullen.

Enige jaren geleden kreeg ik van een verkoper in Winschoten bericht dat hij met de verkoop van schaatsen stopte. Of ik eens wilde kijken of er wat voor mij bij was. Met kloppend hart ga je er heen en dan zie je wat er aanwezig is. Nieuwe schaatsen van Super PB in doos, riemen en klinkje, noem maar op. Dit mocht ik voor nop meenemen en ik was daar erg gelukkig mee. Ook was er nog een PB reclameschaats die ook weg kon, maar niet gratis. Ik mocht hem kopen. Wij waren er snel uit. Met de buit in een zeer prettige stemming naar huis. Het was een leuke aanvulling van mijn verzameling.

In de loop der tijd koop je wat reclameplaten van PB en fotolijstjes voor een compleet overzicht. Kort geleden kreeg ik van iemand een klein schaatsje, gemaakt als relatiegeschenk, met daarin de stempel van PB Heerenveen.

Ik heb alles maar even op de foto gezet en ben gewoon nieuwsgierig of er medeverzamelaars zijn met een schaatsje van PB van 12,5 cm.

Alex Kampinga

Bijzondere hereniging van twee paar onparen?

In 2009 heb ik een paar Belgische (?) krul-schaatsen gekocht op internet. Ze kwamen uit Lochem, ten oosten van Zutphen. Bij het uitpakken de eerste teleurstelling: verschillende voetstapels! De schenkels waren echter wel hetzelfde en zelfs bij de krul is er een vertanding aangebracht. In mijn onschuld dacht ik, iemand heeft een voetstapel vervangen omdat die kapot was. Zo te zien zijn het smids- of huisvlijtschaatsen.

Wie schetst echter mijn verbazing op de Na-jaarsbijeenkomst in Ameide?

Op mijn rondgang langs de uitgestalde tafels na de opening zie ik bij Boudewijn Willemse eenzelfde paar schaatsen liggen: gelijk aan de mijne, ook met verschillende voetstapels, ook een onpaar dus.

Op de foto in de linkerkolom zijn de bovenste van Boudewijn en de onderste van mij. Twee onparen dus.

Op foto in de rechterkolom de paren zoals ze zijn geweest voor de verwisseling.

We zijn al snel in gesprek over die schaatsen. Hij heeft ze in 2013 gekregen van een kennis die rommelmarkten bezoekt in de regio Den Bosch – Oss. “Neem ze maar mee en vergelijk ze maar.” zei Boudewijn, want we waren allebei nogal beduusd.

***Dit ga je
nooit meer
meemaken
hoor!***

Ongelooflijk, exact hetzelfde: de voetstapels, de schenkels, de vertanding én de bevestiging. Ze wegen echter wel 1,1 kg. Dit ga je nooit meer meemaken hoor!

Heeft een verzamelaar eenzelfde paar schaat-sen of weet iemand iets van de maker, leeftijd of herkomst? Dat willen we wel erg graag weten.

Simon Verschueren

Modelontwikkeling in schaatsen op het wapen De Raet - 2

In *Kouwe Drukke* 57 hebben we geconstateerd dat de schaatsen op het wapen van de familie De Raet niet allemaal dezelfde vorm hebben, maar in grote lijnen de modelontwikkeling door de jaren heen volgen. We zagen vanaf circa 1450 op hun blazoën een puntschaats, een schaats met hogere houten hals en een krulschaats. In dit vervolgartikel gaan we na of de schaatsen ook daarna met de tijd meegingen.

Met lange lepels

Als we nog eens inzoomen op de schaatsen op het wapen van Marie de Raet uit 1631 zien we dat ze onderling in lengte verschillen. De onderste hebben ook een langere hals dan de bovenste. Heeft de schilder de beschikbare ruimte op het wapen verkeerd ingeschat?

In het jaar dat Marie zich liet portretteren overleed in Amsterdam haar oom, lakenkoopman Elias de Raet. Hij werd begraven in de Nieuwezijds Kapel tussen Rokin en Kalverstraat. Zijn graf (no. 267) werd in 1908 geruimd. Het wapen op de zerk werd toen als volgt beschreven: 'drie schaatsen, met lange lepels, 2 en 1, de ombuiging der lepels naar rechts gewend.'¹

Mogen we deze schaatsen met lange lepels beschouwen als een vroege uitvoering van het model Lange krulschaats, dat in *Schaatshistorie.nl* wordt gedateerd van 1700 tot 1800? Of verstond men onder een 'lange lepel' een doorgedraaide krul, zoals in het wapen van Elias' zoon Gualther de Raet (rechtsboven)?

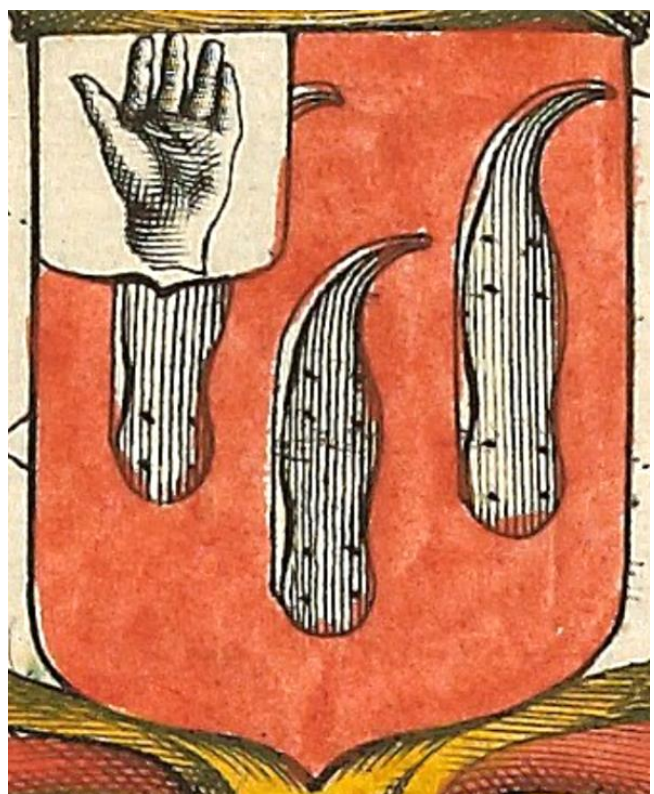
Gualthers wapen kennen we van cartouches op de landkaarten *Tabula Magellanica* en *Belgii Novi*, beiden uitgegeven door Jan Janssen uit Amsterdam.

Detail van cartouche op de *Tabula Magellanica*, Janssen, 1659. John Carter Brown Library. De letters r en g geven aan dat het veld rood en de schaatsen geel of goud moesten worden ingekleurd.

Terug naar de puntschaats

In 1660 verheft koning Karel II van Engeland Gualther tot baronet. De nieuwbakken edelman en zijn nazaten mogen vanaf dat moment de rode hand van Ulster in het wapen voeren.²

Cartouche op de *Belgii Novi*, Jan Janssen, 1660-1663 John Carter Brown Library. De hand had rood moeten zijn ingekleurd.

Boeiender voor ons is dat de krulschaatsen na 1660 plaats maken voor met hout beklede punten, alsof het een nostalgisch eerbetoon betrof aan de schaatsen op het wapen van zijn voorouders uit de 15^e en 16^e eeuw (zie KD57).

Het zou echter goed kunnen dat dit eenvoudige volhouten model halverwege de 17^e eeuw nog altijd in omloop is. De schaats in het wapen wijkt althans maar weinig af van de beklede hals met krul op de gravure van Frederick Bloemaert uit dezelfde periode.

*Frederick Bloemaert, 1650-1660
Museum Boijmans Van Beuningen. BdH 12383 (PK)
Een man bindt met hout beklede schaatsen onder.*

Vormveranderingen

De schaatsen konden dus zelfs bij een en dezelfde wapenvoerder van model veranderen, zoals we in KD57 ook al zagen bij Marie de Raet. Het is niet duidelijk of leden van het geslacht De Raet opdracht gaven tot aanpassing van het model of dat dit voortkwam uit de artistieke vrijheid van de kunstenaar.

We moeten overigens ook beducht zijn voor een ander soort wijzigingen. Veel wapens op rouwborden en grafzerken zijn in later tijd nagetekend en opgenomen in zogenaamde wapenboeken. Hierbij bestond natuurlijk het risico dat

de kopiist het origineel niet goed overnam en dat - in het geval van het geslacht De Raet - de schaatsen onbedoeld van vorm veranderden.

Veel van deze rouwborden en zerken hebben de tijd niet doorstaan en zijn helaas niet meer beschikbaar ter vergelijking. In die situaties moeten we er dus maar op vertrouwen dat de tekenaar zorgvuldig is geweest. Dat was echter niet altijd het geval. In het lila kader '*Pepers en schoorsteenhalen*' op pagina 32 zijn enkele opmerkelijke voorbeelden van dit soort slordigheden beschreven.

Bergambachters

Laten we eens kijken hoe het zat met de schaatsen in het wapen van de nazaten van Gualtherus de Raet. In het vorige nummer (p.28) heb ik de hoge volhouten halzen al beschreven in het wapen van zijn zoon Dirck, lid van de vroedschap van Rotterdam. Een groot verschil dus met de krul en punt van zijn vader.

Dat geldt ook voor de schaatsen in het wapen van Dircks broer Arent op de wapenkaart van Cornelis van Jagen. Bij Arent, meester in de rechten en lid van de vroedschap van Haarlem

*Namen en Wapenen der edd. achtbaare Heeren Raaden in de Vroedschap der stad Haarlem zedert den Jaare 1618, Cornelis van Jagen, na 1736.
Rijksmuseum RP-P-1908-2471, detail*

van 1695 tot 1730, herkennen we in de hoge, vrijwel recht omhoog gestoken halzen onmiddellijk en onmiskenbaar het Bergambachts model.

Lange krulschaats op hensbeker

Dirck de Raet had twee zonen, Gualtherus en Dirck junior. Van beiden zijn de wapens overgeleverd. Gualtherus was net als zijn vader burgemeester van Rotterdam en de schaatsen op zijn wapen in de *Caart van de stad Rotterdam* zijn ook van het model hoge houten hals. Johannes de Vou zou de kunstenaar zijn, maar dat rijmt niet met het jaartal dat is gegeven. De Vou was in 1720 al dertien jaar dood. Mogelijk ging het om een product van Romeyn de Hooghe. Deze heeft vaker met De Vou samengewerkt en had een voorliefde voor schaatsen met hoge houten hals.

*Romeyn de Hooghe (?), Caart Rotterdam, 1720.
Maritiem Museum Rotterdam, WAE486-69*

In de vitrinekast van het waterschapshuis in Ridderkerk staat een glazen bokaal met een qua schaatsen zeer afwijkend wapen van dezelfde Gualtherus. Aan de halzen herkennen we overduidelijk een lange krulschaats. Vermoedelijk heeft Gualtherus deze hensbeker als ruwaard-dijkgraaf in het hoogheemraadschap van Putten (ZH) zelf geschonken. De traditie wilde dat nieuwe leden van het college de geheel met wijn gevulde beker in één teug zouden ledigen.³ Of

De hensbeker van Putten met het wapen van Gualtherus de Raet (boven) en detail (onder) Waterschap Hollandse Delta. Inv.nr. 0735

je daarmee de meest geschikte kandidaat voor de functie was, betwijfel ik, al kon de dronk ook worden afgekocht ...

Halfbeklede schaats op kristal en perkament

De jongere broer van Gualtherus, Dirck Dircksz, trouwde Anna Hulshout in 1715. Wellicht liet hij voor die gelegenheid een gouden cachet maken

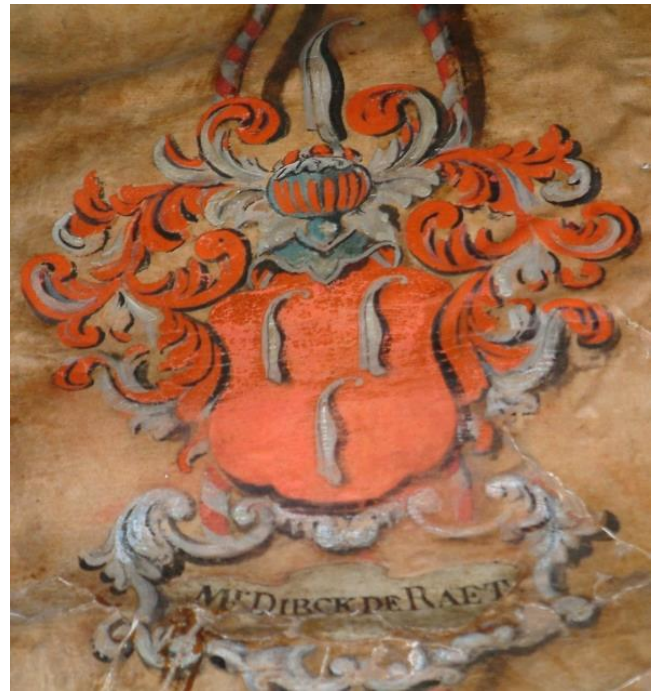

Zegelstempel in gouden cachet (boven)
en in detail (onder). 1715 of later.
Collectie museum
De Lakenhal, Leiden Inv.nr. 7590

met hun beider wapens op drie draaibare zegelvlakken in bergkristal.

In het bergkristal meen ik een halfbeklede krulschaats te herkennen. Het model was volgens *Schaatshistorie.nl* in gebruik tot 1700. Mijn opvatting wordt ondersteund door hetzelfde type schaats in zijn wapen op een perkamenten wandbord in de fraaie Kerkmeesterskamer van de Sint Pieterskerk in Leiden.

Naamregister van de kerkmeesters van de stad
Leiden, anno 1734. PR Pieterskerk Leiden.
Perkamenten wandbord in de kerkmeesterskamer,
wapen Dirck de Raet **zonder rode hand** (boven) en
de halfbeklede krulschaats (onder).

Mr Dirck de Raet was burgemeester van Leiden. Hij liet alleen dochters na. Zijn broer Gualtherus had geen kinderen. In aflevering 3 zullen we de schaatsen in het wapen van hun neef uit Haarlem en diens nazaten onder de loep nemen.

Niko Mulder

Pepers en schoorsteenhalen

Op de website antonzeven.nl staat een afbeelding van het wapen van Theodorus de Raed, een Nijmeegs student. Het wapen zou uit 1648 stammen, maar ik heb een donkerbruin vermoeden dat deze weergave een latere en slecht uitgevoerde bewerking betreft.

Als we goed kijken naar de onder- en achterkant van het schaatsijzer zien we dat het loopvlak naar beneden krult. Geen realistisch weergegeven object dus, want het ijzer zou zich onmiddellijk in het ijs 'vastvreten'. Dat wisten ze in 1648 ook al heel goed. Geen smid zou het in zijn hoofd halen om een schenkel zo af te werken. En geen kunstenaar zou hem destijds op die manier hebben afgebeeld. Kortom, het betreft kennelijk een stilistische aanpassing van het oorspronkelijke wapen.

Veel grafzerken en rouwborden zijn bij het onthaal van Franse troepen in 1795 vernield door patriotten uit haat tegen de aristocratie. Gelukkig waren er voordien al liefhebbers die wapenboeken aanlegden. Eén daarvan, Ignace de Hooghe, tekende tussen 1698 en 1707 alle wapens uit kerken en kloosters in Brugge. Zijn originele handschrift is deels bewaard en aan het eind van de 18e eeuw weer gekopieerd. Deze kopie (hs 449) bevindt zich nu in de Openbare Bibliotheek aldaar.

Het origineel heb ik niet geraadpleegd, maar handschrift 449 staat op internet en toont een wapen De Raet uit 1659⁴ met de krulschaatsjes redelijk herkenbaar afgebeeld.

Voor lezers van *Kouwe Drukke* is het onvoorstelbaar, maar door de anonieme samensteller van een wapenkaart, mogelijk ook eind 18^e eeuw⁵, werden de schaatsen niet als zodanig herkend en weergegeven als gele pepers!

Iets dergelijks komen we ook tegen bij de beschrijving van een lakzegel De Raet, waar de schaatsen worden aangezien voor schoorsteenhalen. Ook granaatappels, voor schaatsen met brede voetstapels, kwam ik al tegen.

Bronvermelding:

¹dbnl.org – Jaarverslag KOG, 1908

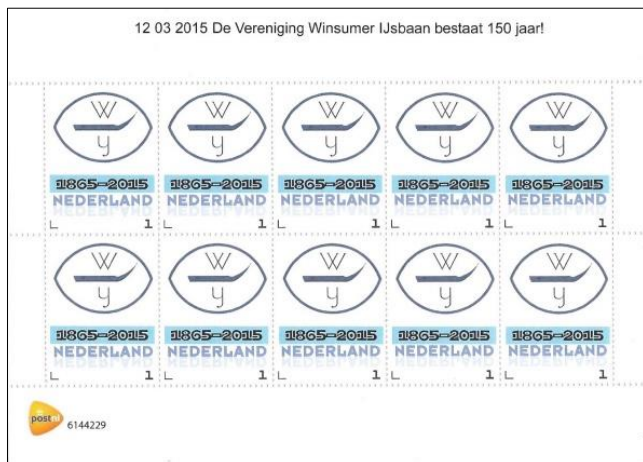
²*Kouwe Drukke* 37, p.10-11

³*Geervliet en het water*, p.112-113

⁴historischebronnenbrugge.be – handschrift De Hooghe, boek III, p.155

⁵rootsweb.ancestry.com – Donche - Het wapenkabinet Laurijn uit de Brugse St. Jacobskerk

Posten en Stempels 25

Tip van Poolsterlid

Op de najaarsvergadering kreeg ik van Martin van der Bij de tip dat er bij een jubileumboek ook postzegels hadden gezeten. Ik had die volgens hem natuurlijk al. Niets was minder waar. Dus gewapend met info van Martin ging ik op zoek en binnen een week was het persoonlijke postzegelvelletje van de Vereniging Winsumer Ijsbaan ook in mijn bezit. Blij werd ik van de zelfde zegels op de buitenkant van de enveloppe; nu heb ik ze ook gestempeld! Het velletje is uitgegeven in 2015 ter gelegenheid van het 150 jarig bestaan. Deze persoonlijke zegels zijn het aller moeilijkst te achterhalen, dus ik prijs me gelukkig met dit soort tips.

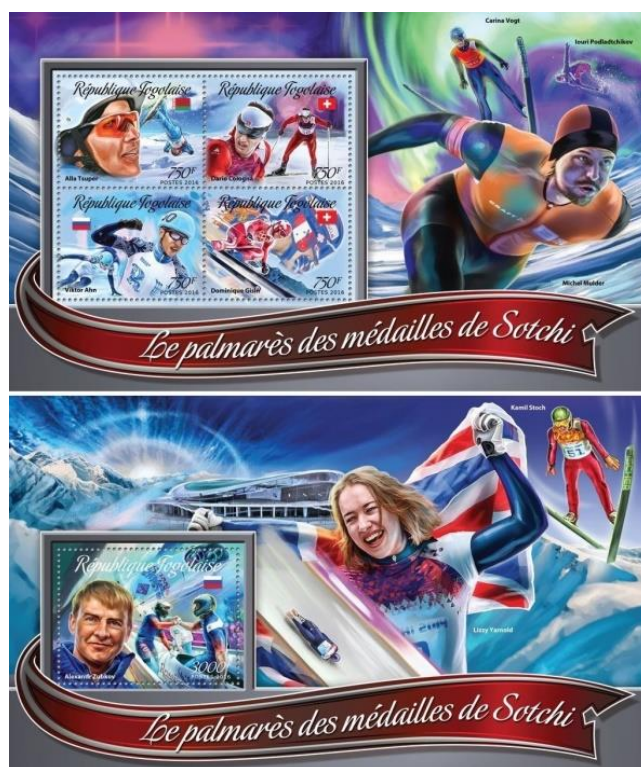

Geldklopperij

En dan zijn daar ineens toch uitgften in 2016. Nog van de Spelen van 2014 en eigenlijk met maar één doel: geld kloppen uit de zakken van de verzamelaars ... Want al geven ze mooie zegels uit, deze landen hebben helemaal niets met schaatsen te maken.

Michel in de bocht

Michel Mulder is weer de favoriet op de postzegels. We hebben toch genoeg Nederlanders met een gouden medaille om uit te kiezen zou je denken. Maar nee, weer Michel. Dit keer op een mooi zegelvel van Djibouti. Helaas een wat mindere scan omdat het vel nog naar mij onderweg is. Het land heeft ook nog een gewoon vierkant vel uitgegeven met vier zegels, waarvan één weer Michel.

Togo, geeft Michel een mooie plek op de rand van het vel. Op één van de zegels staat de shorttracker Victor Ahn. Het ander vel is interessant door de afbeelding van de Adler Arena.

Nog geen schaatskerstzegels gevonden. Dichtst in de buurt komt de rolschaatsende Santa van de Verenigde Staten. Ik blijf speuren ...

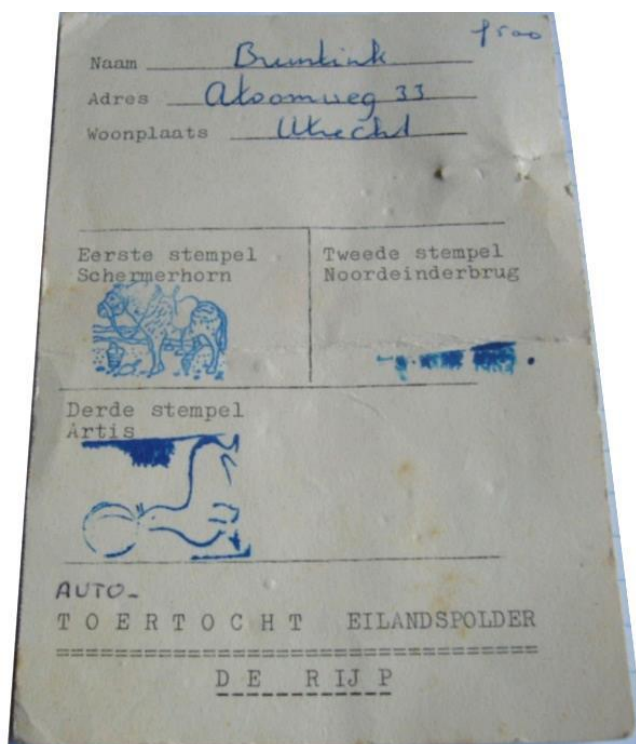
Caroline van Staaveren

Autotochten op het ijs - 2

Al snel na de uitgave van ons vorig nummer ontving ik een paar e-mails met gegevens over nieuwe autotochten op het ijs. De eerste was zelfs een autocross op het Kagermeer. Aad van de Ouweelen had een krantenartikel hierover meegestuurd. Ik hoop daar in ons volgend nummer nog op terug te komen, want IJsclub Kagermeer is nog op zoek naar meer gegevens.

Stempelkaart Autotoertocht Eilandspolder

Louis de Rijk kwam ook in mijn mailbox. Hij had de stempelkaart en medaille van de Autotoertocht Eilandspolder 1963. De medaille stond reeds in het vorige nummer, maar de stempelkaart is een mooie aanvulling. De eerste stop was in Schermerhorn en de tweede bij de Noordeinderbrug in het buurtschap Noordeinde. Helaas weet ik niet de exacte route, maar de brug is niet al te hoog dus ik neem aan dat men daar niet onderdoor is gegaan en op 't Meertje, de naam van het meer nabij de brug, is gebleven. De derde stempel staat Artis, mogelijk is dit een ludieke verbastering van het Arismeer bij Driehuizen geweest.

IJstourtocht tussen rietkragen door

Louis had echter nog meer: een medaille en stempelkaart van de ijstourtocht van de IJsclub

Op de Vliet met de kerk links op achtergrond

IJsvermaak uit Noorden. Dit dorp ligt bij de Nieuwkoopse plassen en wordt ook altijd in een adem genoemd met Nieuwkoop. Vlak bij de kerk in Noorden en bij het toenmalige café Maarseveen op de vliet was Start en Finish. Via Schepengaten en Maarten Freeken Wije ging het naar de Noordeinderplas en zo naar Nieuwkoop. De tocht ging over de Meesloot weer terug,

*Op het Schippersgat
Tussen de rietkragen bij Nieuwkoop-Noorden*

was het zo druk dat men op de Vlet het verkeer ging regelen. De deelnemers moesten op een kaart naam en adres invullen en dan werd de medaille later toegestuurd. Ook nu weer staat op de achterzijde van de stempelkaart dat

men op geen enkele verzekering eventuele schade kan verhalen. De tocht ging over ongeveer 40 km over de Noordense en Nieuwkoopse plassen en om in het bezit te komen van een medaille had men vier stempels nodig.

Toegift

In de week na de officiële tocht werd in Noorden ook weer een toegift georganiseerd.

'De vereniging "Ijsvermaak Noorden" heeft de ouden van dagen deze week (woensdag 6 maart) laten genieten van een wondermooie autotocht over de bevroren en betrouwbare Noordense en Nieuwkoopse plassen. De Rijkspolitie ging een stoet van meer

maar ook het Schippersgat werd aangedaan, want daar zijn foto's van en dit ligt bij Noorden.

Het aantal deelnemers op deze zondag 3 maart was waarschijnlijk tussen de 100 en 150. In ieder geval

dan twintig auto's vooraf. Wat de bejaarden van de rit dachten?: om nooit te vergeten. Dokter Visser ging mee als filmoperator en hij legde alle mooie plekjes op de celluloidband vast. Het bestuur van de ijsvereniging en dat van "Ouden van Dagen" maakten de rit mee. In café Sport werd het opgetogen gezelschap onthaald op warme koffie.' zo stond in de Leidse Courant van 9 maart te lezen.

Alsnog de plaquette

Bij onze verzamelaars in de Alblasserwaard bleef het stil, maar toen ik Kouwe Drukke had toegestuurd aan mijn informant en tevens een mail stuurde om hem nogmaals te bedanken ontving ik met kerende email post een foto van de plaquette Auto-Molentocht Alblasserwaard. Twee auto's vooraf gegaan door een arrenslee op

de vaart en daarachter vijf molens, ongetwijfeld van Kinderdijk.

Matthy van Klaveren

Met speciale dank aan Jaap Wansinck

Algemeene Ledenvergadering

op Zaterdag 4 December 1943
in het Oranje Hotel te Leeuwarden.
Aanvang 3 uur 's namiddags.

AGENDA:

1. Opening door den Voorzitter.
2. Notulen.
3. Jaarverslag.
4. Ingekomen stukken.
5. Rekening en Verzuimvoeding v. d. Penningmeester.
6. Rapport Financieele Commissie.
7. Aanwijzing Kascommissie 1943-1944.
8. Verkiezing Bestuurslid wegens overlijden van den heer W. van Riesen.
Bestuur stelt kandidaat de heer H. OVERDIEP, voorz. „Thialf“ Heerenveen.
9. Mededeelingen betreffende de Kampioenswedstrijden.
10. Rondvraag. Sluiting.

Eveneensde voostellen moeten vóór 20 November bij het Bestuur worden ingediend.
Het Bestuur verzoekt aan de Vereenigen, indien er circulaire of anderszins van den Ned. Schaatsrijdersbond te Amsterdam mochten worden ontvangen, advies te vragen aan het Secretariaat van den Bond, Zuiderkade 35, Franeker.

Voor het Bestuur,
P. BOKMA, Voorz.
P. DU BOIS, Secr.

K-nummers (7)

Nadat hij in Kouwe Drukte 57 K-nummers met betrekking tot schaatstochten heeft uitgelicht, zijn nu de overige documenten uit de omvangrijke collectie van Hedman Bijlsma aan de beurt.

IJsclubs en bonden

Wedstrijden op de kortebaam werden ook tijdens en vlak na de oorlog verreden. De startlijsten, vaak op de schrijfmachine vervaardigd door clubleden, dragen hoge nummers. De vervaardigers van dit soort gelegenheidsdrukwerk zijn niet opgenomen in de lijst van Hongs. Zo draagt de startlijst uit 1942 van de hardrijderij van ijsvereniging Thialf uit Heerenveen het nummer 6778.

Het Fries Kampioenschap kortebaam voor mannen 1946 werd ook door Thialf georganiseerd; de startlijst van deze wedstrijd (niet afgebeeld) heeft hetzelfde nummer.

Friese ijsclubs publiceerden op vergelijkbare wijze hun clubliederen. Op het lied van Iisklub 'Iisnocht' uit Lippenhuizen (zonder jaartal) staat nummer 9334, waarvan de drukker evenmin kan worden getraceerd.

Overkoepelende organisaties, zoals de Bond van IJsclubs, stapten wel naar een echte drukker. De agenda voor de Algemene Ledenvergadering in 1943 draagt Ken-nummer 919 van drukkerij Telenga uit Franeker, de woonplaats van secretaris P. du Bois.

De agenda voor de Algemene Ledenvergadering van de Provinciale Friese IJsvereniging voor

het toerisme op de schaats uit 1943 (niet afgebeeld) heeft K-nummer 1615 van de Coöperatieve Handelsdrukkerij uit Leeuwarden, waar deze vereniging gevestigd was.

NVBHS

De Nederlandsche Vereeniging tot Bevordering van het Hardrijden op de Schaats, waarover Ron Couwenhoven schreef in de vorige

: 88

Kouwe Drukte, publiceerde tijdens de oorlog het bekende boekje *Handleiding voor Tochtrijders op de Schaats* uit 1942. Het K-nummer 113 van de Arbeiderspers in Amsterdam staat op de achtercover.

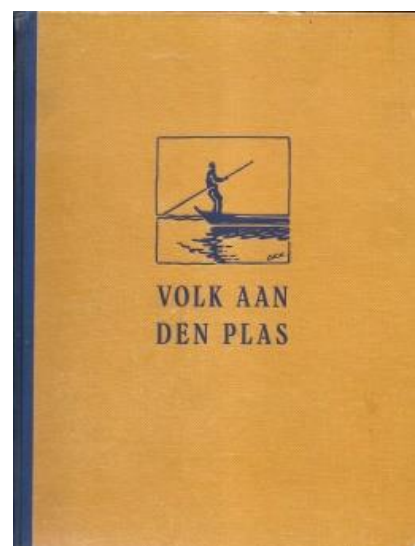
Een tweede NVBHS-publicatie *Handleiding voor het Hardrijden op de Schaats* uit 1943

(niet afgebeeld) heeft hetzelfde nummer op de pagina met inhoudsopgave.

Boek over Friesland uit ... Nijmegen

Een ander voorbeeld uit mijn schaatsbibliotheek is *Volk aan den Plas* van U.G. Dorhout. In dit boek over de 'Friesche Meren' uit 1942 staan enkele fraaie hoofdstukken, o.a. *Op Gevleugelde Voeten* en *Hardrijderij* (met een verhaal over

een wedstrijd van de ijsclub "De Wergeaster Reed"). K-nummer 1849 op de slotpagina verwijst naar drukkerij Mac Donald uit Nijmegen.

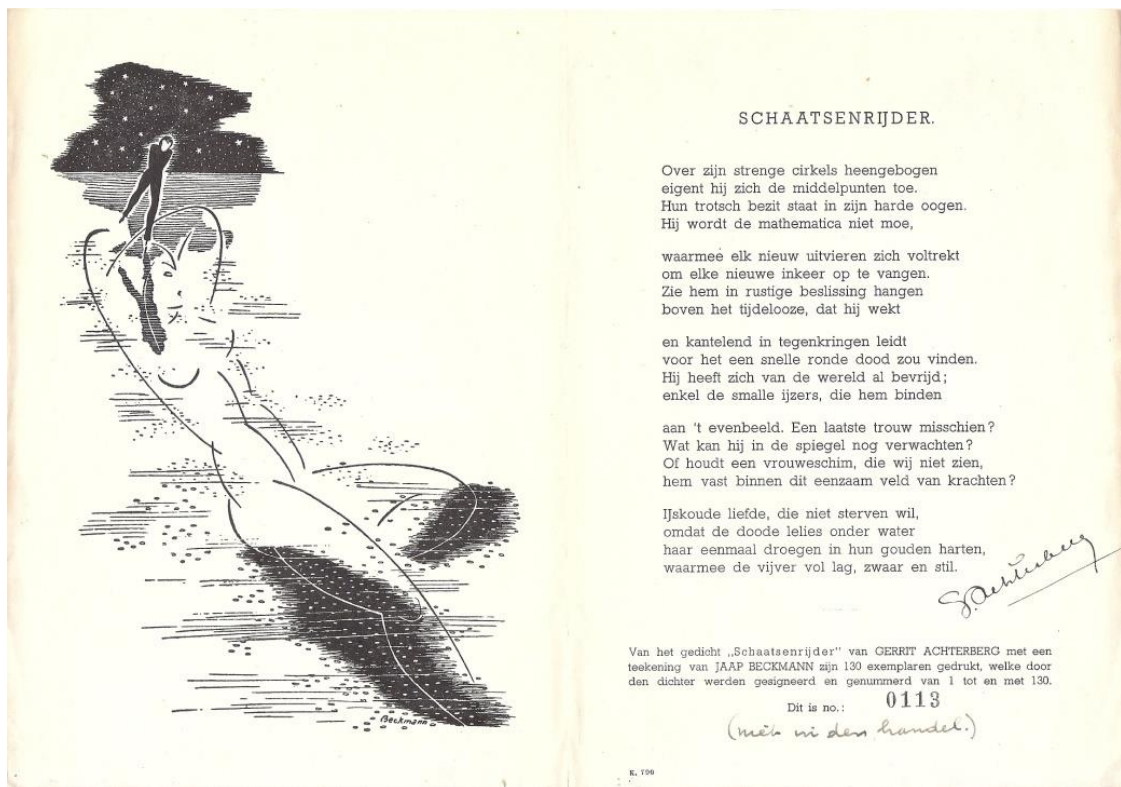
Foutief verschijningsjaar

Het befaamde boekje *Vrouwen in de Hardrijdersbaan* van D.M. van der Woude kwam al ter sprake in het nummer van *Kouwe Drukke* van oktober 2015. Ik attendeer er even op, dat daar toen een foutief verschijningsjaar werd genoemd (1942). In het boek zelf staat geen jaartal. Maar in de jaren zeventig – kort voor zijn overlijden – heb ik van de auteur (D.M. van der Woude was een pseudoniem van Douwe Miedema) bij een van diverse bezoeken enige correspondentie met de uitgever ontvangen. Uit die stukken van de schrijver Douwe Miedema blijkt dat het boekje is verschenen in 1944. Dat correspondeert ook met het eigen exemplaar van Miedema (in mijn bezit). Voorin staat naast zijn handtekening de vermelding: 11/44 ...

Schaatsenrijder van Gerrit Achterberg

Het meest waardevolle voorbeeld uit mijn bibliotheek is ongetwijfeld het gedrukte exemplaar van het gedicht *Schaatsenrijder* van de dichter Gerrit Achterberg, gecompleteerd met een 'tekening' van Jaap Beckmann. In mei 1944 zijn hiervan 130 exemplaren gedrukt, die door de dichter zijn gesigneerd en genummerd van 1 tot en met 130. Ik ben in het bezit van het exemplaar met nummer 0113. Dit document is voorzien van het K-nummer 790, dat zou verwijzen naar drukkerij Henskes uit Dordrecht.

Dit gedicht *Schaatsenrijder* was in december 1941 al gepubliceerd in het letterkundig maandblad *Criterium* (niet afgebeeld). Het K-nummer 156 van drukkerij N.V. Buijs & Zn uit Amsterdam staat achterop op het omslag.

SCHAATSSENRIJDER.

Over zijn strenge cirkels heengebogen
eigent hij zich de middelpunten toe.
Hun trotsch bezit staat in zijn harde oogen.
Hij wordt de mathematica niet moe,

waarmee elk nieuw uitvieren zich voltrekt
om elke nieuwe inkeer op te vangen.
Zie hem in rustige beslissing hangen
boven het tijdelooze, dat hij wekt

en kantelend in tegenkringen leidt
voor het een snelle ronde dood zou vinden.
Hij heeft zich van de wereld al bevrijd;
enkel de smalle ijzers, die hem binden

aan 't evenbeeld. Een laatste trouw misschien?
Wat kan hij in de spiegel nog verwachten?
Of houdt een vrouweschim, die wij niet zien,
hem vast binnen dit eenzaam veld van krachten?

Ijskoude liefde, die niet sterven wil,
omdat de doode lelies onder water
haar eenmaal droegen in hun gouden harten,
waarmee de vijver vol lag, zwaar en stil.

Van het gedicht „Schaatsenrijder” van GERRIT ACHTERBERG met een teekening van JAAP BECKMANN zijn 130 exemplaren gedrukt, welke door den dichter werden gesigneerd en genummerd van 1 tot en met 130.

Dit is no.:

0113

(niet in den handel.)

Een welgeschapen zoon

Tot slot wellicht de meest verrassende vondst: het geboortekaartje van 'de bibliothecaris van het ijs' met K-nummer 807 van drukkerij De Vrije Vries uit mijn geboorteplaats Drachten.

Hedman Bijlsma

Code dankbaar en met grote
blijdschap geven wij U kennis
van de geboorte van een wel-
geschapen zoon

Hedman

L. Bijlsma

A. Bijlsma - Veenstra

Drachten, 13 Juli '44.

Van Haersmasingel 6

Alles wel

K 807

Schaatsen op een bijbel

Op de Najaarsbijeenkomst van 1 oktober in Ameide werd mij door de redactie gewezen op een Belgische site met een antieke bijbel met zilverbeslag uit 1669, waarop als symbool drie schaatsen staan afgebeeld. Met de vraag: *“Wil jij over dit onderwerp een stukje voor Kouwe Drukke schrijven, jij verzamelt toch bijbels? En schrijf ook wat over je eigen bijbelverzameling.”* Altijd moeilijk iets over jezelf te schrijven, maar als het gevraagd wordt, gaat het net iets makkelijker.

Door de jaren heen is deze verzameling redelijk gegroeid. Om een indruk te geven: er kan ongeveer vijftien meter tafel gevuld worden met bijbels, waaronder Statenbijbels, kerkbankbijbels, een dertigtal met zilveren sloten, een kleine twintigtal met gouden sloten, en een vroege druk uit 1626 van de Joodse geschiedschrijver Flavius Josephus. Die laatste is redelijk zeldzaam. Vaak wordt vergeten dat met de Bijbelvertaling vanuit het Latijn in 1620 tot 1635, de Nederlandse taal min of meer is neergezet. De eerste vertalingen zijn betaald door de staat, vandaar de naam Statenbijbel.

Ook de verzameling kousenbeursjes past bij de bijbelverzameling. Ze werden gebruikt om de muntjes voor de collecte mee te nemen naar de kerk. De Bijbel zegt ook iets over sneeuw en ijs. Daarover straks meer.

Zilver op bijbels

Tijdens de Gouden Eeuw was er in Zuid-Holland en de grote steden, een koopkrachtig publiek ontstaan. Hiervan profiteerden de zilver- en goudsmiden; deze ontwikkeling was het sterkst in Schoonhoven en Kampen. Vooral in Kampen

werden bijbels voorzien van zware sloten, hoekstukken en een draagketting van vier of vijf rijen dik om de zogenaamde Staphorster bijbel te kunnen dragen. Al dit zilver en welvaart hadden we te danken aan de V.O.C. die op een relatief gunstige manier zilver uit Japan haalde. De getallen zijn hoog: rond de 30.000 kg zilver en rond 8.000 kg goud op jaarbasis. Zilver is een gewild materiaal; door zijn buigzaamheid is het makkelijk te bewerken, bijvoorbeeld tot bloemvormen, een veelgebruikt motief.

Het zilveragehalte wordt uitgedrukt in een getal met drie cijfers. Met de aanduiding 925 wordt

een legering bedoeld van 92,5% zilver en 7,5% koper. We noemen dit eerste gehalte zilver.

Pronkstuk

Op de pagina *Pronkstukken* van de site *Biblia-Neerlandica.be* zien we een bijbel uit 1669, met op het middenstuk een zilveren medaillon met daarop afgebeeld drie schaatsen. Waarschijnlijk zeggen symbolen op het zilverwerk van bijbels iets over de persoon. In dit geval: was hij smid, actief liefhebber van schaatsenrijden of vond hij het schaatsenrijden mooi om te zien?

Wat opvalt is het model schaats, dat voor 1669 niet gebruikelijk is. Op het eerste gezicht lijkt het een Breinermoorse schaats, maar die is enkele eeuwen nadien gemaakt. Zal het zilverwerk misschien pas in later tijd zijn aangebracht?

Sneeuw en ijs in de Heilige Schrift

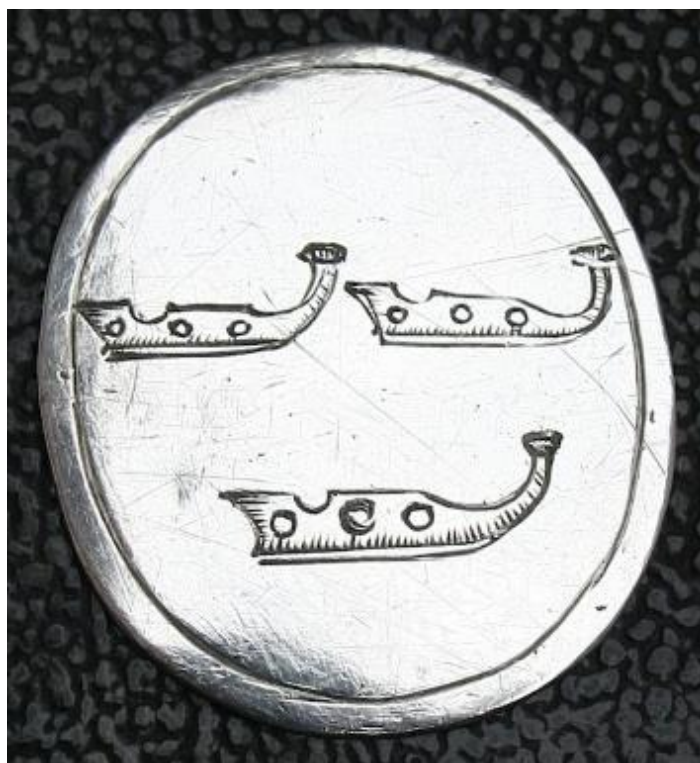
Wat staat er in de Bijbel over sneeuw en ijs?

Sneeuw en ijs is in het Midden-Oosten geen onbekend verschijnsel. In de Bijbel komt het woord sneeuw twintig keer voor, in *2 Koningen* wordt een vergelijking gemaakt met zo wit als sneeuw. We gaan ze niet allemaal benoemen, maar in psalm 147 wordt het duidelijkst over sneeuw en ijs gesproken, met als bedoeling de macht en kracht van de Heer te beschrijven. Er staat letterlijk:

'Hij geeft de sneeuw om het land te dekken, strooit rijp als as in winternachten, zendt hagel in

barre vlagen, wie kan Zijn bittere kou verdragen? Hij spreekt: de zuidenwinden komen; dan smelt het ijs: de wateren gaan weer stromen.'

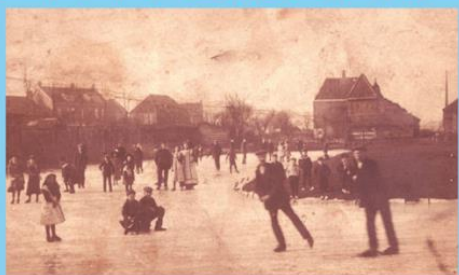
En dan psalm 138 vers 1, je kan het bijna niet geloven, daar staat: *'Ik zal mij buigen op Uw eis.'* Als wij schaatsen zijn we krom gebogen en buigen wij op het ijs. De oplettende lezer ziet wel dat 'eis' in de psalm met een korte ei is geschreven, maar je spreekt het hetzelfde uit. Ze zullen hier wat anders bedoelen, maar als kind moest ik bij deze woorden altijd aan natuurijs denken ...

Zilveren medaillon op het achterplat van de pronkbijbel

Krijn van der Ham

EXPOSITIE

Ijspret aan de IJssel

Capels Historisch Museum

Bermweg 13, Capelle aan den IJssel
10 september 2016 tot mei 2017

Iedere zaterdag tot mei 2017

tussen 13.00 en 16.00 uur
alle aspecten van ouderwetse winters:

- ✚ schaatsen op bevroren sloten en plassen
- ✚ schaatswedstrijden
- ✚ de tocht om de befaamde Goudse pijpen
- ✚ de IJssel die alleen nog rijdend of lopend kon worden overgestoken
- ✚ de schepen die in het ijs de dooi afwachtten
- ✚ kortom alles wat een echte winter maakt
- ✚ zelfs een koek-en-zopie tent ontbreekt niet

Toegang (én koffie en thee) is gratis

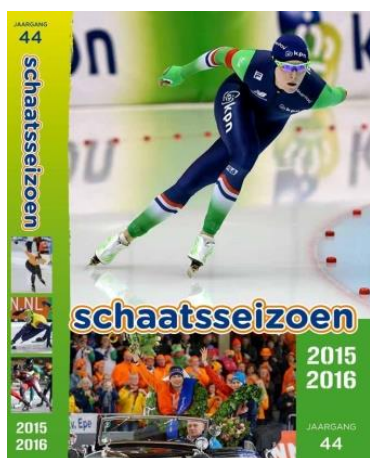
Boek en Zopie 58

Raken we zo langzamerhand uitgeschreven over schaatsen en koude winters? Aan de hoeveelheid kopij voor Kouwe Drukke zou je dat niet zeggen. Martin van der Bij constateert echter dat de oogst aan nieuwe publicaties wat tegenvalt.

Schaatsseizoen 2015-2016

H. Bijlsma, N. Terwindt en K. Verbeek

De 44e jaargang alweer. Hét naslagwerk voor iedereen die het schaatsen volgt. Een terugblik op het afgelopen seizoen met uitslagen van alle belangrijke wedstrijden, statistieken, records en

andere wetenswaardigheden van zowel Langebaan, Korte baan, Short-track als Marathonschaatsen. Verder biografieën van alle actieve langebaantoppers, een dagboek met daarin de belangrijke en opvallende gebeurtenissen in het afgelopen seizoen, maar ook de

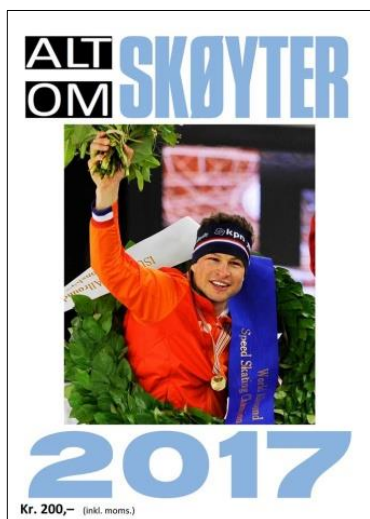
wedstrijdkalender voor het komende seizoen, en een overzicht van de commerciële ploegen.

Full color, en voorzien van heel veel foto's, 416 pagina's; te bestellen bij de Stichting Schaatsseizoen, prijs € 22 over te maken op IBAN NL30 INGB 0000 3414 05.

Alt om Skøyter 2017

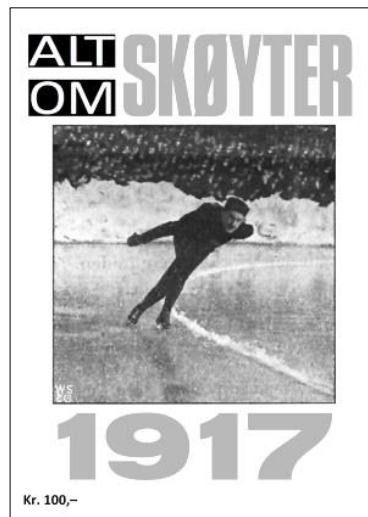
In Noorwegen verscheen in november 2016 *Alt om Skøyter 2017* (250 pagina's, € 22,08 + porto), een jaarboek over het afgelopen seizoen 2015-2016.

Gebaseerd op de reeks met dezelfde naam, die in de jaren '60 verscheen. Vorig jaar verscheen de 2016 editie, dus het lijkt er op dat Noorwegen nu weer een eigen reeks jaarboeken krijgt.

Alt om Skøyter 1917

Overigens verscheen ook een historisch boekje over de situatie van 100 jaar geleden *Alt om Skøyter 1917* (90 pagina's, €11,04 + porto), met hierin speciale aandacht voor Oscar Mathisen (helaas alleen in het Noors). Te bestellen bij Lars.Finsen@ortygia.no

150 jaar liefde voor het ijs

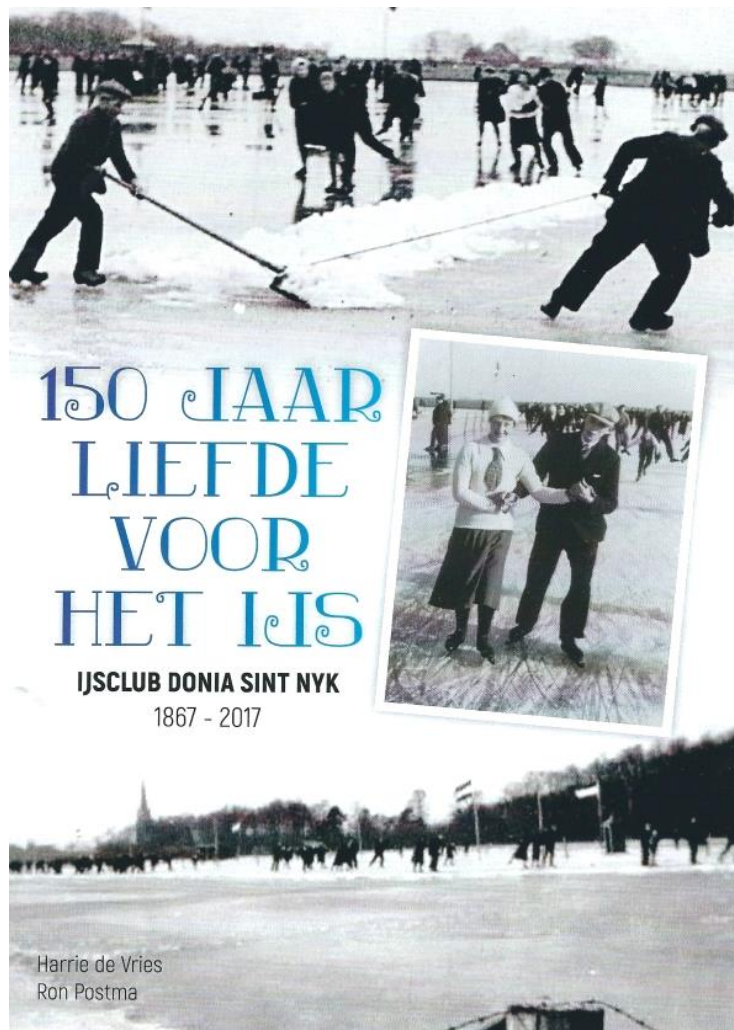
Harrie de Vries en Ron Postma

Eind januari 2017 verschijnt dit jubileumboek van IJclub Donia uit Sint Nicolaasga.

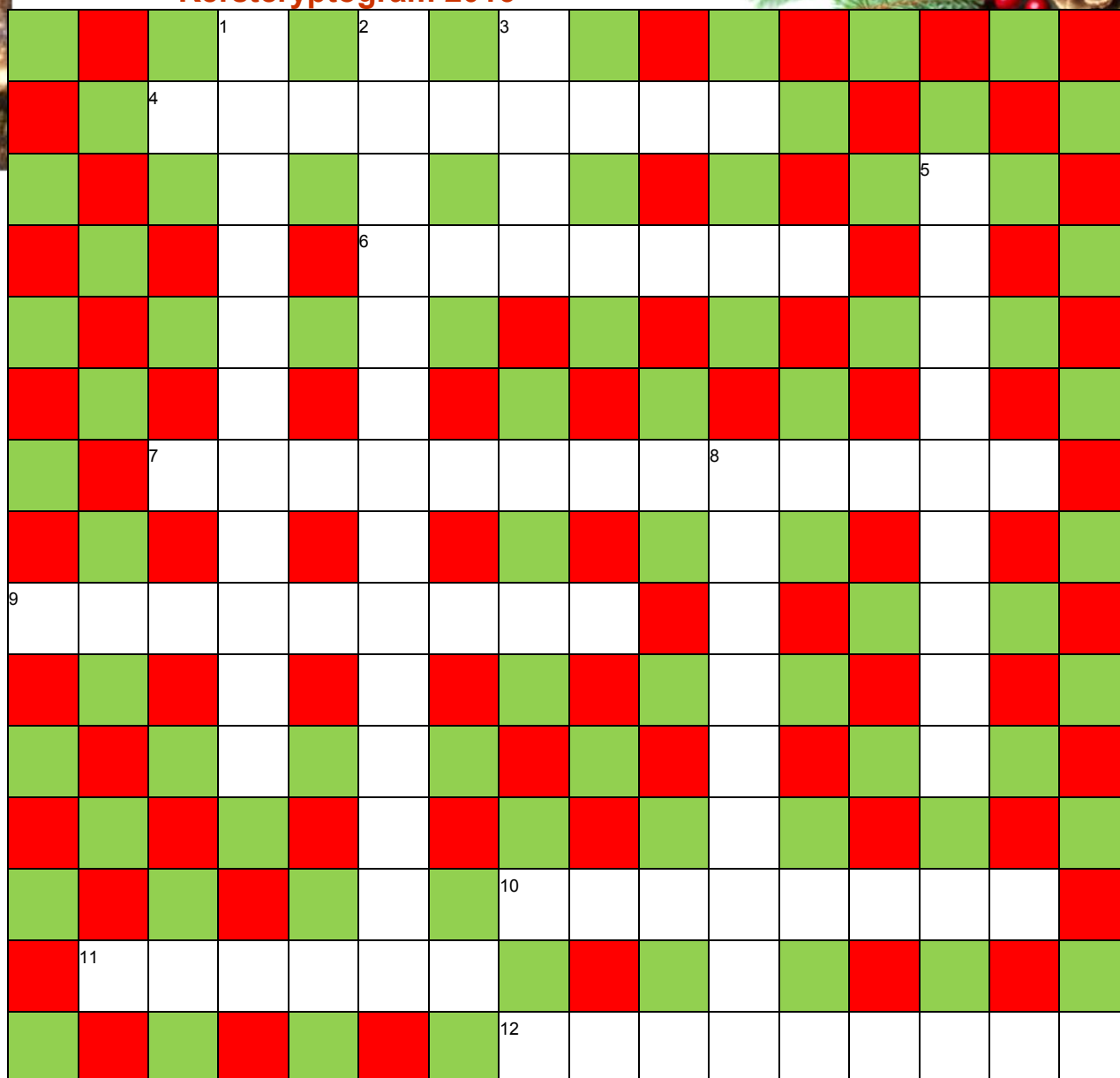
Het hardcover boek gaat ± 160 pagina's tellen en kost € 12,50 (+ € 8 verzendkosten).

Te bestellen via info@ijsclubdonia.nl, of via de website ijsclubdonia.nl.

Martin van der Bij

Kerstcryptogram 2016

Horizontaal

- 4 kunststuk op een bevroren sloot (9)
- 6 braadt men hier zijn vlees in? (7)
- 7 permanent voor op het ijs (13)
- 9 geconserveerde ijsweg (9)
- 10 van noord naar zuid populair (8)
- 11 schaatsenmaker te paard (6)
- 12 bevroren ogen (9)

Verticaal

- 1 een lage temperatuur geeft vertier voor onze leden (5-6)
- 2 kleine werkkring voor beginners (14)
- 3 het vuur spat er vanaf bij deze schaatsenmaker (4)
- 5 de onderwijzer trakteert op een sorbet (9)
- 8 'n rare tikker (9)

Uiterste inleverdatum

Stuur de antwoorden vóór 1 maart 2017 per brief of e-mail naar de redactie.

Prijs

De winnaar (eventueel na loting) mag kiezen uit een cadeaubon ter waarde van € 15 of een tegoedbon te besteden op een Poolsterveiling voor hetzelfde bedrag.

De Kerstman

Nico Pieterman verkoopt zijn schaatsen

Deze collectie bevat interessante Nederlandse, Duitse, Engelse, Amerikaanse en Japanse schaatsen. Denk hierbij aan onder andere volledig ijzeren schaatsen, hout met bronzen schenkels en diverse krullen.

Geïnteresseerd? De schaatsen staan beschreven op een lijst, die u op verzoek wordt toegezonden. Per post of per email.

Indien u wilt komen kijken bent u uiteraard welkom. Wel graag een afspraak maken. De koffie staat klaar. Tel. 0180-513743.

Nico Pieterman

Oproep

Als verzamelaar van oude schaatsen en in het bijzonder van de schoonrijschaats ben ik een tijdje geleden in het bezit gekomen van een aantal losse ijzers zonder voetstapel en schoenen.

Daar ontbreekt mij net iets teveel aan. Daarom deze oproep aan mijn medeverzamelaars:

Wie o wie zou mij kunnen helpen aan een paar schoonrijschaatsen van A.PLOMP te BERGEN.

Inslag in het ijzer:

**A. PLOMP
BERGEN**

Het zou een mooie aanvulling zijn op mijn andere merken schoonrijschaatsen. Ik ben namelijk aan het kijken of het mij lukt om alle Noord-Hollandse merken en makers van schoonrijschaatsen, zoals Pel en Stam, te verzamelen.

**Ad Huipen
lid 42
06-10475462**

Kouwe Drukke

Kouwe Drukke is een uitgave van Stichting De Poolster, verzamelkring van schaatsen en winterse objecten en verschijnt driemaal per jaar. Misdrukken, bezorgfouten en dergelijke melden bij:

Wim van Herk ☎ 0180-663092; ✉ administratie@stichtingdepoolster.nl

Redactie-adres

Niko Mulder, Schoener 48-01, 8243 XT Lelystad; ✉ redactie@stichtingdepoolster.nl

Redactieleden Kouwe Drukke

■ Matthy van Klaveren	☎ 0251-241492	✉ matthy.klaveren@online.nl
■ Theodoor van der Kooi	☎ 030-6046362	✉ theodoorvanderkooi@12move.nl
■ Niko Mulder	☎ 0320-251663	✉ n.mulder@hccnet.nl

Druk

Drukkerij Jubels bv, Amsterdam

Bestuursleden Stichting De Poolster

■ Frits Locher (<i>voorzitter</i>)	☎ 06-15114470	✉ voorzitter@stichtingdepoolster.nl
■ Peter Bloemendaal (<i>secretariaat en ledenadministratie</i>)	☎ 0318-417583	✉ secretariaat@stichtingdepoolster.nl
Groenestraat 58, 6721 JC Bennekom		
■ vacature (<i>penningmeester</i>)	☎	✉ administratie@stichtingdepoolster.nl
■ Alex Kampinga (<i>contactpersoon veilingen</i>)	☎ 0598-398002	✉ veilingcommissie@stichtingdepoolster.nl

Website Stichting De Poolster

<http://www.verzamelkringdepoolster.nl>

■ Maarten Dijkstra	☎ 072-5610916	✉ webredactie@verzamelkringdepoolster.nl

Website Schaathistorie.nl

<http://www.schaathistorie.nl>

■ Frits Locher	☎ 06-15114470	✉ redactie@schaathistorie.nl

Lidmaatschap

Het lidmaatschapsgeld dient eens per jaar rond 1 juli te worden betaald. Verzamelaars of geïnteresseerden die zich willen aansluiten worden verzocht € 25,- over te maken op rekeningnummer NL55INGB0004324260 t.n.v. Stichting De Poolster met vermelding van naam en lidmaatschapsgeld 2016-2017. Graag dan ook uw adresgegevens doorgeven aan: secretariaat@stichtingdepoolster.nl

Kopij

Voor Kouwe Drukke nummer 59, april 2017, moet de kopij uiterlijk 1 maart 2017 binnen zijn. Bij voorkeur per e-mail (als bijlage), handgeschreven of getypt mag ook. Kleine berichtjes kunnen ook worden doorgebeld. Aanwijzingen voor het aanleveren van kopij zijn verkrijgbaar bij de redactie. De redactie kan artikelen om diverse redenen weigeren, inkorten of doorschuiven naar een volgende uitgave.

De artikelen in Kouwe Drukke mogen zonder schriftelijke toestemming van de auteurs niet worden gebruikt voor andere publicaties.

